

НОВЫ ЧАС

**10 ГАДОЎ
БЕЗ ЗМІТРА ЗАВАДСКАГА**

Стар. 2

ЭЛІТА ЎМОЎНАЯ І САПРАЎДНАЯ

Эліта — прадукт адкрытага грамадства, прадукт палітычнай канкурэнцыі. Там, дзе ва ўладу трапляюць шляхам прызначэння, фармуюцца клікі

Стар. 4

ЯК ПАДЗЯЛІЦЬ БЕЛЬГІЮ

Фламандскія нацыяналісты ўвесь час змагаліся за роўнасць фламандскай і французскай мовы. Сёння дасягнутая імі рэальная двухмоўнасць, магчыма, галоўная гарантыя таго, што Бельгія захавецца як адзіная дзяржава

Стар. 13

МАЦІ БОЖАЯ АПЯКУНКА БЕЛАРУСІ

Стар. 15

**ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!
ГІСТАРЫЧНАЕ РЭХА
ГРУНВАЛЬДА**

Нарыс Аляксея Хадзькі

ГЕАПАЛІТЫКА

ДАЦІСНУЛІ

Сяргей САЛАЎЕЎ

Усё ж такі беларускага прэзідэнта дациснулі. Беларусь падпісала пагадненне аб Мытным саюзе з Расіяй і Казахстанам. Мытны кодэкс Мытнага саюза (МС) 6 ліпеня набыў моц на тэрыторыі Беларусі. З гэтага часу паміж Беларуссю, Казахстанам і Расіяй ствараецца адзіная мытная тэрыторыя. Гэта рашэнне замацавана ў сумеснай заяве кіраўнікоў дзяржаў Мытнага саюза 5 ліпеня ў Астане.

Як заявіў у Астане віцэ-прэм'ер Андрэй Кабякоў, з 6 ліпеня сітуацыя на беларуска-расійскай мяжы зменіцца істотным чынам. Калі раней расійскі бок ажыццяўляў мыт-

нае афармленне і мытны кантроль у дачыненні да тавараў з трэціх краін па больш чым 11 700 пазіцыях, то з 6 ліпеня будучы кантралявацца толькі некалькі дзесяткаў пазіцый та-

вараў, па якіх прадугледжаны выключэнні з рэжыму функцыянавання адзінай мытнай тэрыторыі МС.

«Любы тавар, увезены на тэрыторыю Мытнага саюза і ўведзены ў свабоднае абарачэнне, можа свабодна перасякаць любыя межы краін саюза без кантролю і мытнага афармлення. Гэта значыць, Беларусь можа арганізоўваць зборачныя вытворчасці і свабодна гандляваць гэтай прадукцыяй на тэрыторыі ўсяго Мытнага саюза», — патлумачыў журналістам Кабякоў.

З моманту ўвядзення ў дзеянне Мытнага кодэкса набывае моц пагадненне, якое тычыцца

ўстанаўлення адзіных правіл у сферы тэхнічнага рэгулявання, санітарнага, ветэрынарнага, фітасанітарнага кантролю. Такім чынам, усе сертыфікаты і пратаколы даследаванняў на адпаведнасць тэхнічным патрабаванням прадукцыі, атрыманыя айчыннымі суб'ектамі гаспадарання непасрэдна ў беларускіх іспытных лабараторыях, сапраўдныя на ўсёй тэрыторыі МС.

Праўда, дациснулі не канчаткова. Разыходжанні адносна экспертных пошлін у межах МС захоўваюцца. «Беларускі бок па-ранейшаму лічыць, што фарміраванне Мытнага саюза, адзінай мытнай тэрыторыі вядзе да адмены экспертных пошлін ва ўзаемным гандлі. Расійская Федэрацыя і Казахстан — я падкрэсліваю, што гэта не рашэнне адной Расіі, на гэтым настойвае і Казахстан, — лічаць, што да фарміравання адзінай эканамічнай прасторы (АЭП) і набыцця моцы ўсімі пагадненнямі, якія фарміруюць АЭП, у кожнага боку застаецца права збіраць экспертныя пошліны. Пры фарміраванні АЭП такіх магчымасцяў не застаецца», — сказаў першы віцэ-прэм'ер РФ Ігар Шувалаў.

Кабякоў, у сваю чаргу, паведаміў журналістам, што мытныя пошліны на нафту і нафтапрадукты будуць знятыя для Беларусі пасля падпісання і ратыфікацыі нашай краінай усяго пакета дакументаў па стварэнні АЭП. Мытныя пошліны на нафту і нафтапрадукты для Беларусі будуць знятыя аўтаматычна, не чакаючы, калі дакументы па АЭП падпішуць і ратыфікуюць Расія і Казахстан.

У пратаколе таксама замацавана захаванне да 1 ліпеня 2011 года дзейных ставак мытных пошлін на легкавыя аўтамабілі для фізічных асоб. Іх рэгуляванне нацыянальным заканадаўствам прадоўжана яшчэ амаль на год, што не можа не ўзрадаваць.

Такім чынам, Беларусь амаль здалася. Напэўна, усё

ж такі Лукашэнка не выйграў у нядаўняй «газавай вайне», хаця ўсе ягоныя патрабаванні (кштальту аплаты за транзіт, падвышэння кошту транзіту і г.д.) былі выкананы. Больш за тое, прэзідэнт Беларусі звярнуўся да апанентаў Крамля — камуністаў і бізнесоўцаў. Ад яго імя асабістае бачанне «газавай вайны» было разаслана ў галоўны орган КІРПФ — газету «Праўда» і больш чым 80 бізнесоўцам Расіі. Як звычайна, вінаватым у «газавай вайне» было прызначана кіраўніцтва Расіі.

І вось тут Аляксандр Лукашэнка выклікаў моцную нервовую рэакцыю Крамля. І Крэмль паказаў, што можа скарыстоўваць такія ж метады прапаганды, як і Лукашэнка. 4 ліпеня ў праграме «Надзвычайнае здарэнне» на расійскім тэлеканале НТВ быў паказаны дакументальны фільм «Хросны бацька». У ім гаварылася пра датычнасць вышэйшых службовых асоб Беларусі да загадкавай смерці віцэ-спікера Вярхоўнага Савета Генадзя Карпенкі, выкраданняў і забойстваў былога міністра ўнутраных спраў Юрыя Захаранкі, віцэ-спікера Вярхоўнага Савета, былога кіраўніка Цэнтрвыбаркама Віктара Ганчара, журналіста Дзмітрыя Завадскага, бізнесмена Анатоля Красоўскага. Акрамя таго, «прайшліся» і па асабістым жыцці Аляксандра Рыгоравіча.

Калі шчыра, у фільме шмат нацягаў і нестыковок. Але сам факт, што Крэмль (а ніхто не сумняецца, што кантроль над НТВ належыць Крамлю) паказаў, што ў адказ на антырасійскую прапаганду па БТ здолее зрабіць «антыбацькаўскую» прапаганду, уражае.

Зараз відавочна, што на маючых адбыцца прэзідэнцкіх выбарах у Беларусі Расія наўрад ці падтрымае Лукашэнка. Але і Крэмль пакуль што не бачыць таго, хто б мог замяніць неперадказнальнага Лукашэнка на больш спрыяльную фігуру.

Сітуацыя ў адносінах «двух братніх народаў» амаль дасягнула стадыі «халоднай вайны».

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

НАВІНЫ РЭГІЁНАЎ

ВАРНЯНЫ. НОВЫЯ АДКРЫЦЦІ
МАСТАЦТВА МІНУЛАГА

У Варнях, што на Астравеччыне, рамантуюць касцёл XVIII стагоддзя. У адной з закрытых пад слою тынкоўкі была знойдзена фрэска з выявай ксяндза. Постаць маладога паўнаватага чалавека надзіва рэалістычная. Відавочна, выява зроблена з натуры і прадстаўляе канкрэтную асобу.

З храмам звязана першая згадка пра гэты населены пункт, калі ўладальніца маёнтка Марына Сангайлава ў 1462 годзе ахвяравала на будаўніцтва касцёла Богажа Цела і плябані. Цяперашні касцёл Святога Юрыя быў пабудаваны паводле праекту дойліда А. Касакоўскага ў 1767–1769 гадах на месцы ранейшага. Касцёл вярнулі вернікам у 1990 годзе. Цяпер сярод іншых рэліквіяў тут будзе і гэты ацалелы твор мастацтва. Раней увесь касцёл быў шчодрасці распісаны, і нас яшчэ чакаюць цікавыя знаходкі.

ЗАЛЕССЕ. ЧАРГОВАЯ СПРОБА АДРАДЖЭННЯ

7 жніўня 2010 года ў маёнтку Міхала Клеафаса Агінскага адбыўся фестываль-кірмаш «Залессе запрашае сяброў». У праграме фестывалю — выстава-продаж вырабаў народных майстроў, экскурсія па маёнтку Агінскіх, канцэрт мастацкай самадзейнасці былых і цяперашніх жыхароў Залесся ды навакольных вёсак, а таксама гасцей з-за мяжы (Польшча, Літва, Латвія), танцавальны майстар-клас (вас навука першым крокам паланеза — вядомага ў даўніну танца). Тут можна было пакаштаваць традыцыйныя мясцовыя стравы і напоі, навучыцца іх гатаваць, сфатаграфавалі «уладаром маёнтка» Агінскім, заказаць свой партрэт у мясцовага мастака, набыць сувеніры з візітоўкай Залесся, дары Залескай зямлі: бульбу і гародніну, грыбы і ягады, мёд, малако і мясцовыя сыры, «свойскія» яйкі і масла.

ЛУЖКІ. ШТО ПАТРЭБНА ЎЛАДАМ

Кіраўніцтва Шаркоўшчынскага раёна Віцебскай вобласці праігнаравала прапанову грамадскага сумеснага рэалізацыю праекту ўзнаўлення старадаўняга мястэчка Лужкі. Так лічыць старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч. Ён нагадаў, што гэта прапанова прагучала яшчэ ў мінулым месяцы ў Лужках на пасяджэнні круглага стала з удзелам прадстаўнікоў грамадскасці і мясцовых уладаў.

Астаповіч прапанаваў службоўцам падаць сумесную заяўку на грант для ўзнаўлення ў Лужках шэрагу помнікаў архітэктуры. Сярод іх — сінатэга сярэдзіны XIX стагоддзя, звязаная з жыццём бацькі сучаснага іўрыту Элізэра Бен-Егуды (Лейзера Іцхака Перэльмана), які нарадзіўся ў Лужках у 1859 годзе і вучыўся ў мясцовым хедэры да 1872 года, а таксама водны млын канца XIX стагоддзя і старадаўняя брукаваная вуліца, якая злучае абодва помнікі. Як адзначыў Астаповіч, пазней была дасягнутая дамоўленасць паміж кіраўнікамі таварыства і мясцовымі ўладамі аб падрыхтоўцы сумеснай заяўкі на грант. Па яго словах, чыноўнікі запэўнілі кіраўнікоў таварыства, што пасля занясення сваіх прапаноў у заяўку яны адправяць яе па электроннай пошце да сярэдзіны дня 2 ліпеня. Але не адправілі.

ВІЦЕБСК. АДЗНАЧЫЛІ ДЗЕНЬ НАРОДЗІНАЎ

7 ліпеня выставай жыкле і дэгустацыяй страў габрэйскай нацыянальнай кухні прыхільнікі знакамітага мастака Марка Шагала адзначылі чарговы дзень яго народзінаў. Афіцыйная дата нараджэння — 6 ліпеня, але святкаваў ён заўжды сёмага. «Верагодна, дата 07.07.1887 прыцягвала Марка Шагала сваёй магіяй», — мяркуе дырэктар дома-музея Марка Шагала Ларыса Хмяльніцкая. Сёлета ў гэты дзень у Віцебску адкрылася выстава ізраільскай мастачкі Малкі Ценціпер «Веснавыя мелодыі», а паэт Давід Сімановіч прадставіў сваю кнігу «Скрыпка Шагала, ці Тут засталася яго душа». Прайшлі іншыя мерапрыемствы.

МАСТЫ. ЭКС-ДЭПУТАТ ДЗЕЙНІЧАЕ

Дэпутат райсавета мінулага склікання Дзмітрый Кухлей атрымаў адказ на свой зварот наконт асвятлення пешаходнай дарожкі ў раёне вуліц Лермантава і Будаўніцкай. Ад самага пачатку будаўніцтва новага мікрараёна праблема адсутнасці асвятлення на гэтым участку дарогі хвалявала жыхароў, якія былі вымушаны дабірацца ў цэнтр горада па неасветленым участку дарогі. Жыхары неаднаразова звярталіся да мясцовых уладаў з просьбай вырашыць гэту праблему.

Зараз Дзмітрый Кухлей атрымаў адказ з ЖКГ, паводле якога ўсталяваны дадатковыя прыборы для асвятлення дарогі ў раёне гэтых вуліц.

ПАМЯЦЬ

10 ГАДОЎ БЕЗ ЗМІТРА ЗАВАДСКАГА

Генадзь КЕСНЕР

Дзiesiąць гадоў таму, 7 ліпеня 2000 года, бясследна знік аператар расійскага тэлеканала ГРТ, сябра ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» (БАЗ) Зміцер Завадскі. Дзiesiąць гадоў ні родныя, ні блізкія, ні сябры, ні калегі Змітра не ведаюць, што з ім здарылася на самай справе.

У дзiesiąтую гадавіну знікнення калегі да пад'езду дома № 70 на сталічнай вуліцы Данілы Сердзіча, дзе жыў Зміцер Завадскі, прыйшлі журналісты, каб ушановаць памяць калегі. Былі тут і прадстаўнікі Першага канала расійскага тэлебачання, дзе калісьці працаваў тэлеаператар. На лаве перад пад'ездам устанавілі партрэт Змітра, на сцэжцы знічкамі выклалі слова «Дзіма». Тыя, хто ведаў Завадскага асабіста, прыгадалі цікавыя моманты з сустрэчай з ім, вандроўкі і рыбалкі, сумеснае баўленне часу...

«У БАЖа ёсць такая мэта — стварыць хроніку незалеж-

най журналістыкі. Зусім хутка споўніцца дваццаць год суверэннага і незалежнасці нашай краіны, і мы б хацелі стварыць гісторыю таго, што з намі адбывалася за гэтыя дваццаць гадоў, — сказала старшыня БАЖ Жанна Літвіна. — Тая работа рухаецца вельмі марудна, і адна з прычын, што ў гэтай гісторыі, гэтай хроніцы ёсць дзве трагічныя старонкі — лёс Змітра Завадскага і лёс Веранікі

Чаркасавай. Гэтыя дзве старонкі недапісаныя, незавершаныя, на гэтых старонках на сённяшні дзень няма імёнаў людзей, якія вінаватыя ў тым гвалце, які быў здзейснены з нашых калегаў. Пакуль мы сюды прыходзім, я ўпэўнена, што кожны з нас будзе памятаць, што гэтыя старонкі трэба дапісаць. Інакш не можа быць гісторыі незалежнай беларускай журналістыкі.

Святлана Завадская ў той чорны дзень не прадчувала, што яе мужу пагражае небяспека, але калі гэта здарылася, яна была нібы ашаломленая. Паводле яе слоў, зразумець пачуцці сваякоў зніклых могуць толькі тыя, хто перажыў нешта падобнае — настолькі гэта цяжка.

Вольга Рыгораўна Завадская падзякавала ўсім, хто прыйшоў да дому, дзе жыў Зміцер. «Я ніводнага дня не адчувала, што засталася без вашай дапамогі... І напярэдадні прэзідэнцкай кампаніі я хачу пажадаць, каб вы пісалі такія матэрыялы, якія б даходзілі да сэрцаў выбаршчыкаў, ...каб ніколі не паўтарыліся такія трагедыі, як з маім сынам, а таксама з Ганчаром, Красоўскім, Захаранкам», — сказала Вольга Рыгораўна.

КЛОПАТ

ШКЛОВУ — ЛЯДОВЫ ПАЛАЦ

Ірына БЕГАНКІНА

На малой радзіме Аляксандра Лукашэнка ў горадзе Шклове пачалося ўзвядзенне лядовага палаца.

Пра тое, што будаўніцтва лядовага палаца ў Шклове пачнецца ў другім квартале 2010 года, яшчэ ў лютым паведамілі на прэс-канферэнцыі старшыня Шклоўскага райвыканкама Аляксандр Бойка.

Аднак доўгі час ніякіх працаў па падрыхтоўцы да будаўніцтва не вялося, і жыхары Шклова пачалі ўжо пагаворваць пра тое, што рэалізацыя амбіцыйнага праекта адкладзена з-за адсутнасці грошай у бюджэце.

Але незадоўга да візіту Аляксандра Рыгоравіча на гістарычную радзіму (кіраўнік дзяржавы наведваў Шклоўскі раён 18–19 чэрвеня і прыняў удзел у культурна-асветніцкай акцыі «Шклоў збірае сяброў») на беразе Дняпра, побач з

льжаролернай трасай, з'явілася будаўнічая тэхніка. Пачаліся падрыхтоўчыя працы: здымаецца ўрадлівый грунт і адсыпаецца жвірам аснова пад будучы лядовы палац.

Праект будзе фінансавацца з трох крыніц: рэспубліканскага, абласнога і мясцовага бюджэтаў. Усяго на ўзвядзенне крытай лядовай арэны з трыбунай на 300 месцаў і добраўпарадкаванне тэрыторыі плануецца выдаткаваць каля 50 мільярдаў беларускіх рублёў. Увод у дзеянне лядовага палаца заплаваны на 2011 год.

«Шмат хто з маіх землякоў, — кажа жыхар Шклова Міхаіл Кучарэнка, — здзіўляецца, навошта нашаму невялікаму раёну яшчэ і лядовы палац (у Шклоўскім раёне пражывае 32 тысячы чалавек, з іх у Шклове — 17,8 тысячы). У нас і так паўгода зіма. Раён датацыйны, даўгоў процьма, а тут яшчэ велізарныя грошы выкінуць на пабудову палаца. А колькі сродкаў запатрабуецца на яго ўтрыманне? У вёсцы Аляксандра Ры-

горавіча, пабудавалі велізарны для невялікага населенага пункта фізкультурна-аздараўленчы комплекс з басейнам, дык цяпер сюды возяць школьнікаў з усяго Шклоўскага раёна і нават суседняй Віцебскай вобласці, накіроўваюць працаўнікоў шклоўскіх і круглянскіх прадпрыемстваў, і ўсё адно ФАК прыносіць толькі страты. Акрамя таго, наяўнасць лядовага палаца прадугледжвае, што ў Шклове будзе і хакейна каманда майстроў. А адкуль у Шклове хакеісты? Давядзецца клікаць «варагаў», і гэта пры тым, што футбалісты каманды «Спартак», якая прадстаўляе Шклоў у другім дывізіёне чэмпіянату Беларусі, свае мізэрныя зарплаты своечасова атрымаць не могуць. Хіба Рыгоравіч з сынамі прыедуць сюды гуляць...»

Нават калі лядовы палац у Шклове і пабудуюць, для большасці жыхароў раёна яго паслугі будуць папросту недаступныя, бо зарплаты ў землякоў прэзідэнта пакадаюць жадаць лепшага.

УЛАДА

ДНЯПРОЎСКІ РУБЕЖ

Іван БАРЫСАЎ

5 ліпеня 1941 года 18-я казанская (татарская) стралковая дывізія па загадзе камандуючага 20-й арміяй генерал-лейтэнанта Ф. М. Рэмезава заняла абарону паблізу горада Шклова, пачала ўзводзіць абарончыя збудаванні і ў цяжкіх баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі мужна трымала абарону да 19 ліпеня 1941 года. Большая частка салдат 18-й дывізіі загінула ў няроўных баях, усяго ў ліпені 1941 года на беразе Дняпра палегла каля сямі тысяч воінаў.

Улады не знайшлі часу, каб хоць крыху добраўпарадкаваць мемарыяльны комплекс «Дняпроўскі рубеж», які размешчаны ў Шклоўскім раёне на месцы баёў салдат 18-й казанскай (татарскай) стралковай дывізіі.

Такое стаўленне ўладаў Шклоўскага раёна да ўшанавання памяці загінуўшых воінаў выклікае вялікае здзіўленне, тым больш, што яшчэ напачатку чэрвеня старшыня Магілёўскага аблвыканкама Пётр Руднік паставіў задачу: да святаў навесці парадак на ўсіх мемарыяльных комплексах, месцах баявой і воінскай славы, пахаваннях воінаў і партызан Вялікай Айчыннай вайны (усяго такіх аб'ектаў у Магілёўскай вобласці 2078). Здаецца, загад старшыні аблвыканкама для кіраўнікоў Шклоўскага раёна неабавязковы.

«У нас наводзяць «паказуху» там, дзе можа кінуць вока высо-

кае начальства, а там, дзе ў 1941 годзе загінулі тысячы людзей, нават палец аб палец не стукнулі. Калі б яны памяталі, хто за іх тады паміраў, навялі б хоць элементарны парадак. Але ж ім лепш адзначыць перамогі і ім ганарыцца», — скардзіцца ініцыятар узвядзення мемарыяльнага комплексу Міхаіл Кучарэнка.

Дапамагчы шклоўскім уладам 5 ліпеня вырашылі актывісты кампаніі «Гавары праўду!» са Шклова і Бялыніч. І ўжо праз дзiesiąць хвілін пасля таго, як яны пачалі наводзіць парадак на «Дняпроўскім рубяжы», на мемарыял прыехалі супрацоўнікі Шклоўскай міліцыі. Яны казалі,

што ў райадзел патэлефанавалі мясцовыя жыхары і паведамілі, што на мемарыяльным комплексе знаходзяцца незнаёмыя людзі, якія немаведама што робяць. Хто менавіта званіў, супрацоўнікі міліцыі патлумачыць не пажадалі.

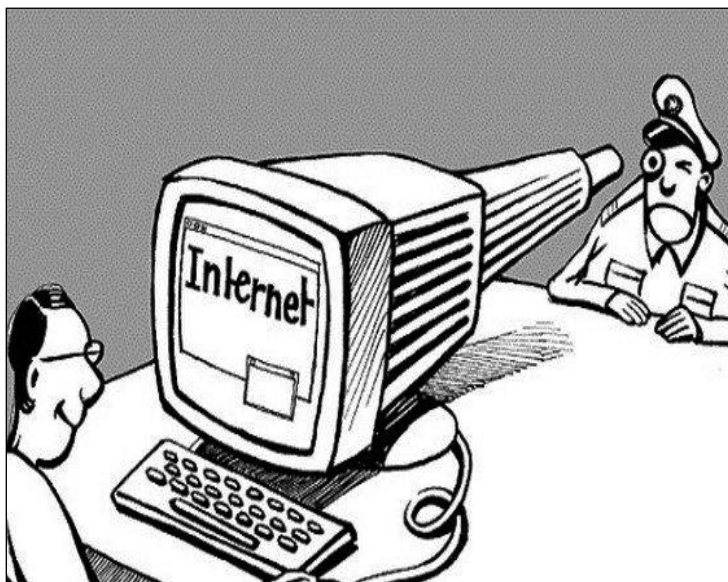
«Мы патлумачылі міліцыянерам, што з'яўляемся актывістамі кампаніі «Гавары праўду!», уручылі ім візітоўкі Уладзіміра Някляева і прапанавалі дапамагчы ва ўборцы тэрыторыі комплексу, — расказаў актывіст кампаніі Алег Мыцельца. — Супрацоўнікі міліцыі нашу прапанову не падтрымалі, спаслаўшыся на тое, што вельмі занятыя па службе.

ТВДНЁВЫ АГЛЯД

ПАД УВАГАЙ — ІНТЭРНЭТ

Сяргей САЛАУЁЎ

Ад пачатку тыдня інтэрнэт у Беларусі жыве па-новаму. Зараз інтэрнэт-карыстальнікі мусяць «фільтраваць базар» на форумах і ў абмеркаваннях. Бо не дай божа хтосьці паскардзіцца на некарэктныя выказванні, і ўсё — крымінальны артыкул аб «абразе гонару і годнасці». Альбо найпрост заблакуюць і сайты, і форумі.

Пастановай Аператыўна-аналітычнага цэнтры пры прэзідэнце і Міністэрства сувязі і інфарматызацыі ад 29 чэрвеня зацверджана палажэнне аб парадку абмежавання доступу карыстальнікаў інтэрнэт-паслуг да інфармацыі, забароненай да распаўсюджвання ў адпаведнасці з заканадаўчымі актамі.

Спіс абмежаванага доступу фарміруецца Дзяржаўнай інспекцыяй па электрасувязі Міністэрства сувязі і інфарматызацыі (РУП «БелДІЭ») на падставе рашэнняў кіраўнікоў Камітэта дзяржаўнага кантролю, Генеральнай пракуратуры, ААЦ, рэспубліканскіх органаў дзяржаўнага кіравання.

Аб прынятым рашэнні на працягу трох працоўных дзён накіроўваецца адпаведнае паведамленне БелДІЭ і ўладальніку (уласніку) інтэрнэт-рэсурсу, доступ да якога абмяжоўваецца, пры ўмове знаходжання рэсурсу ў нацыянальным сегменце сеткі інтэрнэт.

У паведамленні ўказваецца: ідэнтыфікатары інтэрнэт-рэсурсу, доступ да якога падлягае абмежаванню; падставы для абмежавання доступу са спасылкай на норму заканадаўчага акта, у адпаведнасці з якой інфармацыя забаронена да распаўсюджвання.

Юрыдычныя асобы, іх філіялы і прадстаўніцтвы, а таксама індывідуальныя прадпрыемствы і грамадзяне маюць права звяртацца ва ўпаўнаважаныя дзяржаўныя органы з прапановамі аб фарміраванні спісу абмежаванага доступу.

Днямі «пад кабылу» трапіла адна са старэйшых беларускіх палітычных партый — Партыя БНФ. Міністэрства юстыцыі вынесла ёй пісьмовае папярэджанне

То бок, любы грамадзянін можа папрасіць абмежаваць нейкія інтэрнэт-рэсурсы для ўсіх астатніх карыстальнікаў. Пры гэтым абскардзіць гэта рашэнне можна толькі ў судовым парадку. На суд пойдзе процьма грошай і месяцаў два часу. Неблагі сродак напоўніць бюджэт!

І, што самае галоўнае, гэта сістэма пачала дзейнічаць! Не працуе інтэрнэт-сайт газеты «Віцебскі кур'ер».

Як паведаміла БелаПАН заснавальнік газеты Вольга Карач, сайт рэзямюе па адрасе www.kurier.vitebsk.by і абслугоўваецца Віцебскім аддзяленнем РУП «Белтэлекам». «Мы

звязаліся з «Белтэлекамам», і нам паведамілі, што паступіла заяўка на блакаванне сайта. Нам далі нумар тэлефона, па якім можна даведацца падрабязнасці, але там ніхто не адказвае», — сказала Карач.

Вось тут усё ў дзеянні — і нейкі «ананім», які запатрабаваў закрыццё сайта, і «Белтэлекам», які імгненна заблакаваў сайт, і парушэнне правоў заснавальнікаў сайта, і парушэнне правоў грамадзян на атрыманне той інфармацыі, якая ім даступна. Здавалася б, не хочаш ты чытаць сайт «Віцебскага кур'ера», — дык проста на сваім кампутары ўнясі яго ў спіс непажаданых альбо заблакаваных! Але не — трэба, каб іншыя яго не чыталі. Па прычынах таго, што там табе проста нешта не падабаецца.

Так можна закрыць мноства сайтаў.

З палажэння аб інтэрнэт-фільтрацыі ў яго выніковым варыянце знятыя найбольш адвезныя пункты. Пра гэта 6 ліпеня на прэс-канферэнцыі ў Мінску паведаміў намеснік старшыні кіраўніцтва асацыяцыі «Белінфакам», генеральны дырэктар УП «Надзеіныя праграмы» (TUT.BY) Юрый Зісер.

Тым не менш сутнасць дакумента засталася ранейшай. «Усё адно ёсць чорныя спісы, усё будзе фільтраваць. Гэта значыць, што, цалкам магчыма, праз нейкі час мы ўбачым, што для дзяржаўных устаноў і прадпрыемстваў нейкія сайты стануць папросту не бачныя», — разважае Зісер. Разам з тым, паводле меркавання

завых войнаў» і неабходнасці эканоміі энергарэсурсаў. Карацей, калі выходзіце з памяшкання, правярце, ці выключылі вы сайт і ці пагасілі святло.

Але «што напісана прамом, тое не вырубіш сякерай». У адным з мінскіх выдавецтваў падрыхтаваны да выдання двухтомнік выбраных твораў Ларысы Геніюш (1910–1983). Кніга выйдзе з друку да 100-годдзя з дня нараджэння паэтки — 9 жніўня, паведаміў даследчык творчасці Геніюш намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Міхась Скобла.

Паводле яго слоў, у першы том збору твораў увайшлі вершы і паэмы: выбранае з прыжыццёвых кніг і публікацый у маладаступнай перыядыцы, прычым 74 вершы друкуюцца ўпершыню. У другі том увайшла мемуарная проза: «Споведзь» і «Сто ранаў у сэрца»; асобны раздзел кнігі склалі лісты, большасць з якіх друкуецца ўпершыню.

У прадмове да двухтомніка Скобла адзначае, што «адным з першых крокаў сапраўды беларускай улады стане рэабілітацыя Ларысы Геніюш і належнае ўшанаванне яе памяці». Нягледзячы на тое, што зараз афіцыйныя ўлады Беларусі не вельмі шануюць паэтку.

Ну і днямі «пад кабылу» трапіла адна са старэйшых беларускіх палітычных партый — Партыя БНФ. Міністэрства юстыцыі вынесла ёй пісьмовае папярэджанне. Мінюст прызнаў нелегітымным нечарговы XIII з'езд Партыі БНФ 29 мая 2010 года, а яго рашэнні — неправамоцнымі.

Вывучэнне дакументаў, якія тычацца з'езда, паказала, што рашэнне наконт правядзення з'езда прыняў 18 красавіка 2010 года сейм Партыі БНФ. На гэтым жа пасяджэнні быў устаноўлены парадок вылучэння дэлегатаў з'езда, паводле якога значная колькасць дэлегатаў падлягала не выбару, а прызначэнню. «Дадзеным рашэннем быў парушаны адзін з асноўных прынцыпаў дзейнасці палітычных партый, устаноўленых законам «Аб палітычных партыях», — прынцып дэмакратызму, а таксама ўласны статут партыі», — лічаць у міністэрстве.

Нагадаем, што на гэтым з'ездзе кандыдатам у прэзідэнты ад Партыі БНФ было вырашана вылучыць Рыгора Костусева. Што зараз БНФ будзе рабіць са сваім кандыдатам?

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

АЛЯКСАНДР ГРЫГАРАЎ

Былы міністр спорту і турызму Аляксандр Грыгараў узначаліў Беларускаю федэрацыю веславання, якой кіраваў старшыня праўлення Нацыянальнага банка Беларусі Пётр Пракопавіч. Кіраўнік Нацбанка не сышоў са спартыўнага поля ўвогуле і быў абраны старшынёй новастворанай на мінулым тыдні асацыяцыі «Беларускі саюз вяслярных відаў спорту». Пад гэтай шыльдай зараз аб'яднаныя Беларуская федэрацыя веславання і Беларуская асацыяцыя каноэ. Замена рулявога адбылася і ў канаістаў — замест былога міністра гандлю Аляксандра Іванкова старшынёй Беларускай асацыяцыі каноэ стаў міністр прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Уладзімір Цалко.

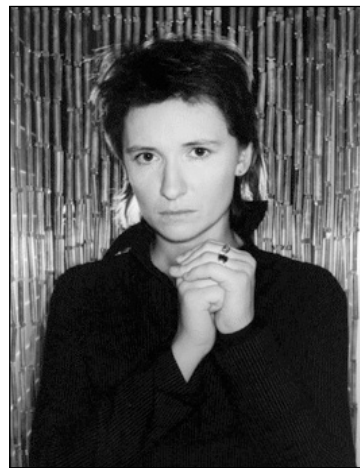

Прызначаны старшынёй Беларускай федэрацыі веславання Аляксандр Грыгараў цяпер кіруе Вышэйшай школай трэнераў пры Беларускім дзяржаўным універсітэце фізічнай культуры, а таксама з'яўляецца яшчэ і старшынёй Беларускай федэрацыі аматарскага бокса.

«Як я стаў старшынёй федэрацыі веславання? Мне патэлефанаваў Пётр Пракопавіч, раславіў пра плануемае стварэнне саюза вяслярных відаў спорту і папрасіў дапамагчы. Ведаю, што Пётр Пятровіч чалавек вельмі заняты, нагрузка ў яго вялікая, а я з сітуацыяй у акадэмічным веславанні знаёмы надрэнна, дык чаму не дапамагчы? Услед за стварэннем Беларускага саюза вяслярных відаў спорту адбылася канферэнцыя Беларускай федэрацыі веславання, на якой мяне абралі яе кіраўніком. Што да маёй занятасці ў федэрацыі бокса, то гэта мне не перашкодзіць. Калі быў міністрам, даводзілася курыраваць і ўнікаць у больш за сотню відаў спорту», — расказаў Аляксандр Грыгараў журналісту БЕЛТА пра абставіны свайго прызначэння. Цяпер галоўныя клопаты спецыяліста будучы звязаны з правядзеннем моладзевага (да 23 гадоў) чэмпіянату па акадэмічным веславанні, які пройдзе 18–26 ліпеня ў Брэсце.

ДЫЯНА АРБЕНІНА

Лідэр расійскага гурта «Ночныя снайперы» Дыяна Арбеніна не супраць таго, каб яе прылічылі да беларускіх выканаўцаў. Як перадае сайт www.udf.by, спявачка неабыхавая і да беларускай мовы. Аднойчы на канцэрце ў Віцебску яна праспявала народную песню «Зазылі зоркі», а цяпер разважае, што можна запісаць для праекту «Тузін. Перазагрузка-2».

Сёлетні дзень нараджэння Дыяна адзначыць канцэртам у Мінску — 7 ліпеня ў сталічным клубе «Рэактар». Дыяна кажа, што надта сумее па выступах у Беларусі. Прынамсі, у Мінску яна не выступала амаль два гады. «Даўно карцела зрабіць канцэрт да дня народзінаў у беларускай сталіцы ды паклікаць усіх родных і знаёмых. Урэшце, гэта атрымалася, і тое мяне натхняе. Гэтага канцэрта чакаю з нейкім асаблівым пачуццём», — кажа спявачка, якая адзначае 36 гадоў.

Павіншаваць Дыяну прыйдзе беларуская рок-князьёна Кася Камоцкая і яшчэ некаторыя айчыныя рок-зоркі.

СЯРГЕЙ СІДОРСКИ

Прэм'ер-міністр Беларусі Сяргей Сідорскі агучыў недыпламатычную тэзу пра тое, што кітайская прадукцыя бывае кепскай якасці. Выступаючы на пасяджэнні прэзідыума Савета Міністраў, чыноўнік сказаў, што непакой выклікае якасць абсталявання, якое пастаўляецца кітайскім бокам на створаныя новыя магутнасці беларускіх цэментных заводаў «Крычаўцэментнашыфер» і «Краснасельскбудматэрыялы».

«Пайшло першае абсталяванне (з Кітая). Яно прыйшло непафарбаванае, нямытае, нячышчанае. Мяне гэта насцярожвае», — сказаў прэм'ер-міністр, дадаўшы, што «хацеў бы вырашыць гэтыя пытанні, каб першы блін не быў і зноў сабаку».

Міністр архітэктуры і будаўніцтва Аляксандр Селязнёў, у сваю чаргу, адзначыў, што падчас прыняцця першай партыі абсталявання 15 мая на Беларускім цэментным заводзе «на будаўнічай пляцоўцы былі выяўленыя дэфекты ў выглядзе няякаснай зваркі асобных вузлоў абсталявання і яго афарбоўкі». Выпраўленнем кітайскіх дэфектаў займаюцца беларускія спецыялісты за кошт кампаніі СІТІС.

Каб выправіць хібы, кітайскі бок вырашыў павялічыць колькасць спецыялістаў на беларускіх пляцоўках для прыёму абсталявання ды наняць для працы яшчэ і французскую інжынірынгавую кампанію, каб ім на заводах дапамагалі адсочваць якасць вырабу абсталявання. Праўда, з такім падыходам не згодны Сяргей Сідорскі, які падкрэсліў, што гэта зробіць праект даражэйшым, бо бясплатна французы працаваць не будуць.

ПАЛІТЫКА

▶ АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІІ

ЭЛІТА ЁМОЎНАЯ І САПРАЎДНАЯ

Сяргей НІКАЛЮК

Эліта — прадукт адкрытага грамадства, прадукт палітычнай канкурэнцыі. Там, дзе ва ўладу трапляюць шляхам прызначэння, фармуоцца клікі.

Першы летні месяц падараваў журналістам і аналітыкам чарговую беларуска-расійскую «вайну», гэтым разам газавую. Беспрацоўе тым, хто піша, не пагражае, а гэта ва ўмовах крызісу не можа не радаваць. Пік «вайны» прыпаў на 22 чэрвеня. Сімвалічная дата, але без яе, наводзіць афіцыйнай версіі, была б немагчыма «наша Перамога».

Хто перамог гэтым разам — пытанне адкрытае. Куранят, як вядома, лічаць увосень, і тое, што сёння ўспрымаецца як перамога, заўтра можа ператварыцца ў паразу. Адзіны закон, які дзейнічае ў грамадстве, — гэта закон неспадзяваных наступстваў. Лёс аднаго з ініцыятараў падзей 69-гадовай даўніны — таму відавочнае пацвярджэнне.

Войны пачынаюць вярхі. Яны могуць перамагчы або прайграць, нізкіх заўсёды ўпройгрышы. Яны — расходны матэрыял любой вайны. Вядомы спецыяліст па масавай перапрацоўцы насельніцтва ў «нашу Перамогу» перад штурмам Берліна на гэты конт праводзіў: «Ваньков не жалеть — бабы новых нараджаюць!» У адным з мінскіх скверыкаў па рашэнні ўдзячных беларускіх вярхоў усталяваны гранітны бюст гэтаму шчодраму спецыялісту.

Імпартныя словы

Тых, хто знаходзіцца на версе, у нас апошнім часам пачалі называць «элітай». Слова гэта імпартнае (фр. elite — абраны, лепшы). Імпартнае слова — справа няхитра, значна складаней імпартнае сутнасць, якую яно абазначае. Далёка не факт, што вярхі ў Беларусі камплектуюцца выключна з лепшых.

Тут шмат што, калі не ўсё, вызначаецца механізмам фармавання вярхоў. У залежнасці ад механізму фармавання, эліты прыняты дзяліць на адкрытыя і закрытыя. Тыповы прыклад адкрытай эліты — зборная па любым відзе спорту. Адкрытую эліту фармуе незліта. У нашым прыкладзе — гэта трэнер. Сам ён на месца ў камандзе не прэтэндуе, аднак адказвае за вынік. Таму трэнер зацікаўлены ў тым, каб дзверы ў каманду заўсёды былі адчыненыя для новых талентаў. Гульцы ж зборнай такой зацікаўленасці не адчуваюць. Кожны талент збоку ўяўляе для іх патэнцыйную пагрозу.

Калі гульцы аднойчы сфармаваны зборнай па якіх-небудзь прычынах атрымліваюць права самастойна вырашаць пытанні камплектавання каманды, то негатыўныя наступствы такой самастойнасці не прымушаюць сябе доўга чакаць. Па-першае, працэс кадравай ратацыі замаруджаецца. Па-другое, на месца выбылых праз натуральныя прычыны гуль-

цоў ветэраны каманды падбяруць далёка не самых здольных навабранцаў.

Паступова змяніцца і сама мэта існавання каманды. Ад выканання пэўнай місіі (перамогі ў чэмпіянаце) гульцы перайдзюць да змагання за захаванне сваіх статусаў чальцоў зборнай. Сябе на іншай працы яны ўжо не змогуць уявіць. На мове паліталогіі гэта называецца трансфармацыяй эліты развіцця ў эліту status quo. Калі першая складалася з абраных і лепшых, то другая — з прызначаных і пасрэдных. Але гэта ўжо не эліта. Гэта — кліка. Слова, зноў жа, імпартнае (фр. clique — хеўра, банда), у нас пад ім прынята разумець кампанію людзей, якія імкнуцца любымі сродкамі дасягнуць якіх-небудзь нізкіх, карыслівых мэтаў.

У свой час Сталін спрабаваў не дапусціць фармавання клікі шляхам палітыкі «кадравых чыстака». Сацыяльны ліфт пры ім даволі жвава дастаўляў учорацішніх сялян і працоўных на наменклатурныя паверхі, якія ўвесь час вызваліліся. Смерць правадыра спыніла сацыяльны ліфт, таму што, адмяніўшы тэрор, наменклатура не рапылася замяніць яго адкрытай палітычнай канкурэнцыяй. Краіна пачала марудна, але няўхільна ўпадаць у старэчы мараз, і выпэйшыя кіраўнікі краіны калі і пакідалі свае кабінеты, то выключна наперад нагамі.

У патрэбны час у патрэбным месцы

Такім чынам, якасць эліты вызначаецца механізмам яе фармавання. Зразумела, што ў заходнім разуменні эліты ў нас няма. У нас — выключна клікі. Заходняя эліта — прадукт адкрытага грамадства. Каб патрапіць у яе шэрагі, прэтэндэнту неабходна распрацаваць пэўны праект будучыні і прапанаваць яго грамадству. Праект гэты, хутчэй за ўсё, будзе далёка не адзіным, і ён пачне канкураваць з іншымі праектамі.

Аўтар праекту-пераможцы атрымлівае народны мандат на яго рэалізацыю, а з ім і пропуск у эліту. Першапачаткова — мясцовую. У выпадку паспяховай рэалізацыі праекту — у рэгіянальную. І толькі асвоіўшы пачатковыя ўзроўні, ён зможа выйсці на нацыянальнае палітычнае поле. Шматступенны механізм зводзіць да мінімуму верагоднасць трапляння на верхні ўзровень палітыкаў-выскачак, што само па сабе — добра. Але ёсць і яшчэ адзін плюс: усе элітныя ўзроўні запаўняюцца людзьмі, якія здольныя думаць праектна.

Ва ўмовах адсутнасці палітычнай канкурэнцыі «эліты» фармуоцца шляхам прызначэння. Тут важна апынуцца ў патрэбны час у патрэбным месцы і зрабіць на патрэбнага чалавека добрае ўражанне. Хто сёння кіруе Расіяй? Па-першае,

былыя калегі Пуціна па КДБ; па-другое, былыя калегі Пуціна па працы ў мэрыі Пецярбурга; па-трэцяе, былыя суседзі Пуціна па дачным кааператыве «Возера».

Калі пры канкурэнтным адборы чалавек упрыгожвае месца, то пры адборы шляхам прызначэння месца ўпрыгожвае чалавека. Адсюль і прыказка: «Я — начальнік, ты — дурань». Асабістыя якасці ролі не адыгрываюць. Усё вызначае пасада. Таму прыказка мае вельмі лагічны працяг: «Ты — начальнік, я — дурань». Гісторыя беларускай дзяржаўнасці дае нам шэраг прыкладаў, калі высокая начальнікі, якія яшчэ ўчора вызначалі лёсы тысяч людзей, на наступны дзень станавіліся літаральна нікім.

І напрыканцы прывяду словы чалавека, чыя кампетэнцыя ў пытаннях фармавання беларускай «эліты» не выклікае сумневаў: «Возле кормушки, имя которой власть, все хрюкают одинаково: и красные, и белые». І сапраўды, менавіта рохканнем каля кармушкі — вось якой шановай справай і заняты «элітныя» прызначэнцы, таму адрозніць іх адно ад аднаго зусім не проста.

Маркс меў рацыю

У апошні час на незалежных сайтах з'явіўся шэраг артыкулаў пра двух былых — Н. і Ш., якія ў сваім «элітным» жыцці нібы актыўна варагавалі паміж сабой. Што ў гэтых артыкулах праўда, а што выдумка — меркаваць не бяруся, са свечкай, як кажуць, у нагах не стаяць. Але вось уявіць сабе, што канфлікт паміж імі мог разгарэцца з-за рознага бачання будучыні Беларусі, я не ў стане. Прычына маёй бездапаможнасці ляжыць на паверхні: ні Н., ні Ш. сваіх праектаў будучыні ні разу публічна не прад'явілі.

Публічнасць — яшчэ адна рыса, якая адрознівае прадстаўнікоў эліты ад прызначэнцаў з клікі. Пры ўключаных кінакамерах каля кармушкі не рохкаюць. Пры ўключаных кінакамерах канспектуюць найвышэйшыя ўказанні або ўскокваюць і стаяць навывцяжку, дэманструючы гатоўнасць рапартаваць.

Адсутнасць публічнасці прыводзіць палітыку «пад дыван». Выпадковаму назіральніку (чытай, народу) дазваляецца толькі пазнаёміцца з прынятымі «пад дываном» рашэннямі, ды і тое далёка не з усімі. Сам жа працэс прыняцця рашэнняў ахутваецца таямніцай. Закрывае пясіджонне, на якім дэпутаты 30 чэрвеня нібыта ратыфікавала Мылтны кодэкс, — прыклад такага таінства. І, як высветлілася, сапраўды ж ратыфікавалі.

Меў рацыю Маркс, калі сцвярджаў, што ўсеагульны дух бюракратыі — таямніца. Здавалася б, дэпутаты — выбраннікі народа, а бюракраты — прызначэнцы. Пра якую тады агульнасць духу можна казаць? Аднак у Беларусі можна. Вось толькі не магу зразумець, праз выбранне бюракратыі або праз прызначэнні дэпутатаў? Але пакуль пытанне гэта канчаткова не высветлена, я б параіў дэпутатам кіравацца парадай Джэймса Мэдзісана — аднаго з бацькоў-заснавальнікаў амерыканскай дзяржаўнасці: «Народны ўрад без дасведчанасці народа і без сродкаў яе забеспячэння — гэта толькі пралог да фарсу або трагедыі, а магчыма, і да аднаго, і да другога. Досвед заўсёды будзе кіраваць невуцтвам, і людзі, якія маюць намер кіраваць сабой самі, павінны ўзброіць сябе сілай, якую даюць веды».

Патрыятызм як вытворная дэмакратыі

Там, дзе няма публічнасці, не бывае і адказнасці перад грамадствам. У лепшым выпадку, прызначэнец будзе адказваць перад іншым, вышэйшым прызначэнцам. Але гэта яшчэ не самае страшнае. Безадказнасць прызначэнцаў спарадкае безадказнасць грамадства. У гэтым апошняга вішавання кіраўніка дзяржавы з Днём незалежнасці ёсць выдатныя словы:

«Страна талантов и патриотов — вот что такое Беларусь».

Што да талентаў, то ўсе мы належым да віду homo sapiens і ўжо хача б таму наўрад ці істотна адрозніваемся па сваіх прыродных здольнасцях ад прадстаўнікоў іншых народаў. Іншая справа, ці маюць патэнцыйныя беларускія таленты магчымасць рэалізавацца. У адной з «Азбук паліталогіі» я ўжо параўноўваў колькасць падазненых заявак у Сусветную арганізацыю інтэлектуальнай уласнасці ад Расіі і ЗША за мінулы год: ад Расіі — 569, ад ЗША — 45,8 тысяч. Вось і вер пасля гэтага гумарысту Задорнаву з нагоды тупасці амерыканцаў? Украіна падала 70 заявак. Па Беларусі звестак у мяне няма, але не думаю, што мы істотна апырадізілі нашу паўднёвую суседку.

А цяпер нахонт патрыятызму. Сацыялагі НІСЭПД рэгулярна вымераюць колькасць жадаючых пераехаць з Беларусі ў іншыя краіны на ПМЖ. Колькасць такіх «патрыётаў» за апошнія 10 гадоў не апускалася ніжэй за 42 працэнты. Сярод іх пераважаюць людзі малодыя і адукаваныя. Зразумець іх нескладана. У роднай краіне яны не маюць шанцаў самарэалізавацца. Патрыятызм — пацудоў, сутнасцю якога з'яўляецца любоў да Айчыны і гатоўнасць падпарадкаваць яе інтарэсам свае асабістыя. Такое пацудоў можа быць толькі ўзаемным. Сумнеўна, каб «эліты», якія рохкаюць каля дзяржаўнай кармушкі, былі на гэта здольныя.

Звярніце ўвагу на апошнюю калонку табліцы. Калі страты забітымі і параненымі Расійскай імперыі былі супастаўнымі са стратамі іншых краін-удзельніц, то ў палон падданыя расійскага імператара здаваліся ў 12,5 разы часцей за англічан, у 5,4 разы — за французаў і ў 3,9 разы — за немцаў. Патрыятызм, такім чынам, з'яўляецца вытворнай ад узроўню дэмакратыі. Але ў першую сусветную вайну, здаючыся ў палон, падданыя расійскага імператара не пераходзілі на бок суперніка. Падчас жа другой сусветнай з савецкіх ваеннапалонных немцы фармавалі войскі. Усё заканамерна. Маршалам, што рохкаюць каля карыга ўлады, на патрыятызм «Ванькаў» разлічваюць не даводзілася.

Краіны	Забітыя	Параненыя	Палонныя
Францыя	1,388	3,044	0,446
Англія	0,947	2,122	0,192
Германія	1,808	4,247	0,618
Расійская імперыя	1,650	3,850	2,4

Падчас Вялікай Айчыннай вайны патрапілі ў палон і зніклі без вестак 4 559 000 савецкіх вайскоўцаў і 500 тысяч ваеннаабавязаных, мабілізаваных, але не залічаных у спісы войскаў

▶ КАНФЕРЭНЦЫЯ

«ТРЭЦІ СЕКТАР» РЫХТУЕЦЦА ДА БЕРЛІНСКАГА ФОРУМУ

Генадзь КЕСНЕР

«Дарожная карта «Усходняга партнёрства» для Беларусі» — канферэнцыя Нацыянальнага форуму грамадзянскай супольнасці пад такой назвай прайшла ў Мінскім Міжнародным адукацыйным цэнтры імя Яханэса Рау. Удзел у мерапрыемстве ўзялі больш за сто прадстаўнікоў няўрадавых арганізацый.

Як адзначыў прадстаўнік Кіраўнічага камітэту Форума грамадзянскай супольнасці «Усходняга партнёрства», старшыня Першай працоўнай групы ФГС УП Сяргей Мацкевіч, гэта канферэнцыя, у аргкамітэт якой уваходзілі семнаццаць няўрадавых арганізацый Беларусі, — важнае мерапрыемства ў межах падрыхтоўкі да Другога Форуму ГС УП, які пройдзе ў лістападзе бягучага года ў Берліне.

Сяргей Мацкевіч нагадаў, што 7 мая 2009 года Беларусь

разам з яшчэ пяццю краінамі былога СССР падпісала ўстаноўчую дэкларацыю «Усходняга партнёрства», чым засведчыла, што ў яе развіцці ёсць і еўрапейскі вектар. «Але беларускія арганізацыі задоўга да гэтага далучыліся да ўключэння ў гэты працэс беларускай грамадзянскай супольнасці, — адзначыў прамоўца. — Пачынаючы з 2008 года, мы правялі 4–5 буйных мерапрыемстваў, накіраваных на тое, каб беларуская дэлегацыя на форуме грамадзянскай супольнасці ў Бруселі мела кансалідаваную пазіцыю, і гэта ў нас атрымалася... Мы хацелі, каб ФГС стаўся не аднаразовым мерапрыемствам, як гэта першапачаткова планавала Еўракамісія, а пастаянна дзеючым суб'ектам. Наша пазіцыя на Брусельскім форуме знайшла паразуменне, і такім чынам механізм быў запушчаны».

«Рэформы ў суседніх краінах-партнёрах вымагаюць больш актыўнага ўдзелу грамадзянскай супольнасці для паляпшэння справаздачнасці дзяржаўных інстытуцый і для павышэння

даверу да іх, — адзначыў намеснік кіраўніка прадстаўніцтва Еўрасаюза ў Беларусі Яніс Айзсалніекс. — Дзеля гэтага вялікая ўвага была звернута на ўцягванне грамадзянскай супольнасці ў ініцыятыву «Усходняга партнёрства»... Нягледзячы на тое, што Берлінскі Форум ГС будзе арганізаваны Еўрапейскай камісіяй і прыняты ў сябе Міністэрствам замежных спраў Германіі, усе рашэнні датычна мэтай, сустрач і праграмных пытанняў будучы прымачца на падставе прапановаў Кіраўнічага камітэту, які быў абраны на мінулым форуме... Цяперашнюю канферэнцыю прадстаўніцтва Еўрасаюза разглядае як важную незалежную ініцыятыву грамадзянскай супольнасці з мэтай падрыхтавацца да працы Форуму ГС у Берліне».

Свае прапановы ўдзельнікі канферэнцыі вылучалі і абмяркоўвалі ў чатырох працоўных групах — «Дэмакратыя, правы чалавека, належае дзяржаўнае кіраванне і стабільнасць», «Эканамічная інтэграцыя і збліжэнне з палітычнымі курсамі ЕС»,

«Навакольнае асяроддзе, змяненне клімату і энергетычная бяспека» і «Кантакты паміж людзьмі».

Старшыня ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» Жанна Літвіна, выступаючы ў першай секцыі, закранула праблемы незалежных мас-медыя як суб'екта грамадзянскай супольнасці Беларусі.

«Першая — роўныя эканамічныя ўмовы для ўсіх мас-медыя з рознай формай уласнасці. Гэта самае важнае і прынцыповае, каб разбурыць манополію выканаўчай улады на інфармацыйную прастору. Другая па значнасці праблема — доступ да інфармацыі. У нас існуе закон аб дзяржслужбе, які дазваляе абмяжоўваць доступ да інфармацыі журналістам... Яшчэ існуе інстытут акрэдытацыі, які мы таксама адносім да блоку доступу да інфармацыі. Нашым калегам, якія працуюць на замежных СМІ, адмаўляюць у акрэдытацыі і паралельна прыцягваюць да адказнасці за дзейнасць без акрэдытацыі. На сённяшні дзень атрымалі папярэджанні ад пракуратуры,

следчых органаў, ад КДБ больш за дваццаць нашых калег. Трэці момант — прывядзенне беларускага заканадаўства ў адпаведнасць з міжнароднымі нормамі і стандартамі. У якасці першых, прамежавых індыхатараў, якія б сведчылі пра тое, што ў нас пачынаюцца нейкія станоўчыя працэсы, трэба разглядаць вяртанне адзінаццаці грамадска-палітычных газет у дзяржаўныя сістэмы распаўсюду «Белсаюздрук» і «Белпошта», а таксама заявычны прынцып акрэдытацыі і спыненне ціску спецслужбаў на журналістаў і рэдакцыйныя калектывы», — адзначыла кіраўнік БАЖ.

Пры канцы другога працоўнага дня ўдзельнікі канферэнцыі зацвердзілі створаны ў выніку патаемных выбараў спіс няўрадавых арганізацый, прадстаўнікі якіх у лістападзе паедуць у Берлін на Другі Форум ГС УП, таксама прынялі рэзалюцыю, адным з пунктаў якой ёсць ініцыяванне стварэння Фонду грамадзянскай супольнасці ў межах праграмы «Усходняга партнёрства» на аснове досведу праграмы «EUROMED».

▶ КАНФЕРЭНЦЫЯ

СУПОЛЬНАСЦЬ ДЭМАКРАТЫЙ

2–4 ліпеня ў Кракаве адбылася канферэнцыя міжрадавай арганізацыі Супольнасць дэмакратый, у працы якой прымалі ўдзел дзяржсакратар ЗША Хілары Клінтан, міністр замежных спраў Польшчы Радаслаў Сікорскі, шэраг іншых выбітных палітыкаў сучаснасці. На форуме была прадстаўлена таксама дэлегацыя з Беларусі. Пра працу канферэнцыі «НЧ» распавяла ўдзельніца кракаўскіх дыскусій, эксперт у сферы публічнай палітыкі Ірына Віданава.

Ірына Віданава

— У беларускіх недзяржаўных СМІ было вельмі мала інфармацыі пра канферэнцыю. Што гэта за сустрэчы на вышэйшым узроўні Супольнасці дэмакратый у Кракаве — так гучыць афіцыйная назва канферэнцыі?

— Гэта была сустрэча, прысвечаная дзесяцігоддзю сусветнай арганізацыі Супольнасць дэмакратый. Зыходная ідэя стварэння гэтай арганізацыі, як адзначалі яе ініцыятары Браніслаў Герэмек і Мадлен Олбрайт, была ў тым, што дэмакратыя таксама павінны гуртавацца і аб'ядноўвацца. Дзеля таго, каб больш эфектыўна супрацьстаяць наступу аўтарытарных рэжымаў.

— Што абумовіла стварэнне гэтай ініцыятывы і ў чым яе новы сэнс?

— Па-першае, сама дата — 10 год, як знешні штуршок. Па-

другое, краінай-прэзідэнтам Супольнасці зараз з'яўляецца Літва, а Сакратарыят — выканаўчы орган — знаходзіцца ў Варшаве. Гэтыя дзве дзяржавы ў Еўрасаюзе з'яўляюцца зараз шмат у чым рухавікамі дэмакратычных ініцыятыў.

На канферэнцыі ў Кракаве прысутнічала больш за 60 дэлегацый ад розных краін. У ёй былі чатыры складнікі. Першы — сустрэча на ўзроўні прэм'ер-міністраў і ўрадавых дэлегацый, куды ўваходзіць каля 40 краінаў, якія можна назваць дэмакратычнымі. Другі — сустрэчы прадстаўнікоў парламентаў гэтых краін. Трэці — грамадзянская супольнасць. І чацвёрты: ўпершыню ў гэтым годзе да ўдзелу ў канферэнцыі быў запрошаны прыватны сектар эканомікі. На сённяшнім этапе ёсць разуменне, як шмат ў свярджэнні дэмакратыі залежыць ад

гэта сектара, асабліва ад міжнародных карпарацый. І, зноў жа, упершыню на канферэнцыі была сфармавана моладзевая секцыя, у якую ўваходзяць дыпламаты і актывісты грамадзянскага сектара ва ўзросце да 35 гадоў.

— Які створаны механізм дзейнасці Супольнасці дэмакратый?

— Ужо запланавана, што наступная канферэнцыя Супольнасці адбудзецца праз год у Вільні. У перапынках паміж канферэнцыямі пройдуць сустрэчы ўрадавых тэматычных працоўных груп, а таксама будуць адбывацца кансультацыі і мерапрыемствы на ўзроўні парламентаў, грамадзянскай супольнасці і прыватнага сектара. Акрамя таго, на канферэнцыі быў утвораны Форум маладых дыпламатаў і грамадскіх актывістаў, які ў будучым можа стаць моладзевым крылом Супольнасці дэмакратый.

Прынята некалькі рэзалюцый да практычнага выканання. У прамове Хілары Клінтан, па сутнасці, прагучала праграма дзейнасці Супольнасці. У прамове была акцэнтавана ўвага на наступ аўтарытарных рэжымаў на грамадзянскую супольнасць, на капіяванні імі законаў, якія абмяжоўваюць свабоду асацыяцыі і грамадскай дзейнасці, свабоду слова. Новае гучанне было нададзена тэме правоў жанчын. На гэтай сустрэчы прысутнічалі Юлія Цімашэнка, Іаланта Квасьеўская. Таксама прагучала і заява аб стварэнні спецыяльнага фонду падтрымкі грамадзянскай супольнасці.

— Якой была прысутнасць Беларусі ў канферэнцыі?

— Беларуская дэлегацыя, напэўна была адной са шматлікіх — прадстаўнікі палітычных структур, трэцяга сектара, моладзевых арганізацый, журналісты. Сярод іх — Станіслаў Шулкевіч, Уладзімір Някляеў, Эніра Браніцкая, Людміла Гразнова, Віталь Рамашэўскі і іншыя. Гэта ёсць індыхатар таго, наколькі вялікую ўвагу надае сітуацыі ў Беларусі міжнародная супольнасць. Беларусь была ўзгаданая ў прамовах Клінтан, Олбрайт, Сікорскага, літаральна ва ўсіх ключавых прамовах ўсіх вышэйшых прадстаўнікоў урадаў еўрапейскіх краінаў і ЗША.

— А якім быў ваш удзел у канферэнцыі?

— Мяне запрашалі ў якасці спікера на секцыю ў межах моладзевага форуму. Мой выступ тычыўся ролі новых тэхналогій ў справе дэмакратызацыі, дзе я распавядала пра досвед мультымедыянага часопіса, які мы робім.

Мяне запрасілі таксама выступіць на адной з пленарных дыскусій секцыі «Актывісты дзеля дэмакратыі», якую вяла Сара Мендэльсан, намесніца памочніка кіраўніка аддзела дэмакратыі, канфліктаў і гуманітарнай дапамогі USAID.

Гэтая дыскусія была прысвечана вызначэнню паспяховых практык і рэкамендацый урадам ЗША і міжнароднай супольнасці адносна таго, якім чынам будаваць замежную палітыку ў дачыненні да праблемных краінаў, у тым ліку Беларусі.

— Ці абмяркоўвалася пытанне прэзідэнцкай кампаніі ў Беларусі і адносіні міжна-

Даведка

Супольнасць дэмакратый (Community of Democracies) — сусветная міжрадавая арганізацыя, створаная для прамоцыі дэмакратыі і ўмацавання дэмакратычных інстытутаў ва ўсім свеце. Арганізацыя была заснавана ў 2000 г. у Варшаве па ініцыятыве прафесара Браніслава Герэмэка (у той час міністр замежных спраў Польшчы) і Мадлен Олбрайт (тады — дзяржсакратар ЗША).

У 2000 г. міністры 106 краін падпісалі Варшаўскую дэкларацыю «На шляху да супольнасці дэмакратый» У 2008 г. быў створаны пастаянны сакратарыят, які знаходзіцца ў Варшаве. Краіна-прэзідэнт Супольнасці дэмакратый абіраецца кожныя два гады. У 2010–2011 гадах прэзідэнтам з'яўляецца Літва. Наступная канферэнцыя Супольнасці адбудзецца праз год у Вільні.

роднай супольнасці да яе ходы і вынікаў?

— Спецыяльна — не. У выступленнях — так. У кулуарах жа дастаткова часта. Пад знакам пытанняў аб той тактыцы, якую абярэ ці не абярэ беларуская палітычная апазіцыя, наяўнасці вялікай колькасці прэзідэнцтваў у кандыдатах, адсутнасці якіх бы тое не было знакаў да аб'яднання, выпрацоўкі нейкай агульнай стратэгіі. Нам не навязваюць стратэгіі, яе чакаюць ад нас. Пазіцыя нашых партнёраў: мы мусім знайсці свае адказы, і тады можам разлічваць на разуменне і падтрымку.

ГРАМАДСТВА

▶ ПАСЛЯ ПАДЗЕІ

СВЯТА, ШТО ЗАБЛУКАЛА

Аляксей ХАДЫКА

За паўтара дзесятка гадоў святкавання 3 ліпеня, як можна зразумець па шматлікіх плакатах, што спалучаюць надпісы пра Дзень незалежнасці і Дзень Рэспублікі, улада канчаткова не вызначылася, што ж яна святкуе. У савецкія часы было прасцей: Дзень вызвалення Мінска савецкімі войскамі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Недарэчнасць выбару даты (апрача чудаўнай сезоннай прывязкі: звыкла добрае надвор'е, кароткія ночы — гуляй у задавальненне) апошнім часам падштурхоўвае дзяржаўных ідэолагаў шукаць для свята ідэалагічнае напаўненне. Тым болей, што ў кантэксце нафтава-газавалочных сутыкненняў з Расіяй рэжыму становіцца зразумелым: ратаванне рэальнай незалежнас-

ці (а значыць і самога сябе) будзе звязана з сэнсавым напаўненнем незалежнасці, прыцягальным для народа.

Пакуль атрымліваецца хаатычна, хаця тэндэнцыя становіцца, бо ў кожным разе прапанова інтэрпрэтацыі павялічвае крытычную масу індывідуальных спроб прааналізаваць сітуацыю.

Да прыкладу, максімальна набліжаны да галоўнага афі-

цыйнага свята рыцарскі фэст у Наваградку, які адбыўся ў папярэднія выходныя 26–27 чэрвеня, быў аформлены пад ілюстрацыю сярэднявечнай перадагісторыі сённяшняй шчаслівай сацыяльна арыентаванай Беларусі. Улобены памярковамі дэмакратамі чалавек-сімвал неаперабудовы ва ўрадзе міністр культуры Павел Латушка ў вітанні ўдзельнікаў фэсту нават назваў Вітаўта

«вялікім беларускім князем». Радыкальней было б толькі «Вітаўт-прэзідэнт».

Калі ж на вуліцах і пляцах старажытнай сталіцы з'явіліся ратнікі ў латах, упрыгожаных чырвона-зялёнымі стужкамі, не ўсе адразу зразумелі, што такім няхітрым чынам гэты сцяг набывае гістарычна-рэтрапектыўную санкцыю. І рыцары — зусім не партугальцы або балгары, як меркавала частка недарэкаў-дасціпнікаў.

Наступным крокам па распрацоўцы сімвала-мемарыяльнага фону найважнейшага летняга свята стала праграма перазахавання 2 ліпеня парэшткаў воінаў, якія загінулі на нашай зямлі ў розных баталіях. Пра праект тры дні не пераставалі паведамляць усе афіцыйныя СМІ, падкрэсліваючы яго дзяржаўную значнасць. У цэлым акт прэтэндаваў зрабіцца абсалютна гуманым і станючым — палеглы салдаты, калі мы прэтэндуем на статус цывілізаванага грамадства, мусяць легчы ў магільні.

Тое, што адбылося, выклікала, аднак, пытанні. Ці маглі б вы ўявіць мемарыял змагарам суп-

раць нацыянал-сацыялізму, упрыгожаны пафаснымі калонамі са свастыкамі і арламі? Не? Затое нам прапанавалі пагадзіцца з адкрыццём мемарыялу воінам-змагарам за свабоду Беларусі ў ансамблі мураўеўскай па стылістыцы царквы прыходу РПЦ Усіх Святых у Мінску. І гэта ўжо не проста звыклая недарэчнасць, як выкарыстанне архітэктарамі РПЦ цягам апошніх стагоддзяў закасцяных форм з каменнікамі і шатровымі наверхшамі, трыумфу эклектыкі ў маскоўскім дойлідстве. Гэта скандал.

Як скандальным выглядае і выбар парэшткаў «змагароў за незалежнасць Беларусі». Рускі салдат, які загінуў на Бярэзіне ў 1812 годзе, выганяючы французцаў, зноў жа рускі вайсковец, ахвяра нямецкай кулі пад Гародняй у першай сусветнай у 1915 годзе, і савецкі, які пад Лоевам у 1943-м ваяваў з нацыстамі. І што тут сімвалізуе змаганне за незалежнасць Беларусі, шануюныя суайчыннікі? І музыка на «мерарыемстве» гучала адпаведна, руская — Чайкоўскі, Мусаргскі. У адрозненне ад архітэктурнага атачэння падзеі — таленавітая, выдатная, але хочацца, калі нарэшце ў Беларусі народ вызначыцца з сапраўднымі святам Незалежнасці замест імітацыйнага фэсту 3 ліпеня, каб афармляла яго таксама беларуская музыка. Сімфанічная, духоўная, эстрадная.

▶ РОЗДУМ

ПРАЎДА ПРА БУЛЬБУ

Канстанцін СКУРАТОВІЧ

Усе ведаюць, што словам начальства трэба верыць. Бо калі не верыць, то давядзецца лічыць, што яно не заўсёды праўду кажа. То бок, памыляецца або свядома хлусіць.

Калі так падумаеш ці пра тое скажаш, то ёсць добры шанец атрымаць кухталёў за паклёп. Бо начальства на тое і пастаўленае, каб казаць людзям праўду.

Справа вось якая. Не так даўно віцэ-прэм'ер Іван Бамбіза дакладваў на сумесным пасяджэнні дзвюх палат Нацыянальнага сходу асноўныя звесткі пра чарговую пяцігадовую праграму сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, з якой, як кажуць, дзеючы прэзідэнт пойдзе на чарговыя выбары. Між іншым зайшла справа і пра бульбу. Яе перспектывамі на чарговую пяцігодку пацікавіўся акадэмік Рубінаў, якому па пасадзе старшыні Савета Рэспублікі і вучоным званні належыць пільна сачыць за станам сельскай гаспадаркі.

І вось што ён пачуў ад спадара Бамбізы. Маўляў, трэба неадкладна наводзіць у бульбяной справе парадак. Бо смеху варта — пры сярэднегадавай вытворчасці бульбы ў 9 мільёнаў тон, мы імпартуем крухмал, чыпсы, бульбу фры і іншыя бульбапрадукты. Хоць эксперты даводзяць, што мы самі можам штогод экспартаваць паўтара мільёна тон «другога хлеба».

Увогуле, калі вагу прадукту падлічваюць у мільёнах тон, а

вартасць у трыльёнах рублёў, звычайнаму чалавеку вельмі складана нават уявіць сабе, пра што ідзе гаворка. А зрабіць нейкія разлікі нават з калькулятарам цяжка. Тым не менш, паспрабуем падлічыць. Па навукова абгрунтаваных нормах, чалавеку патрэбна ўжываць у ежу 315,6 грамаў бульбы на дзень, або 115,2 кілаграма на год. Колькасць насельніцтва за гады праўлення Лукашэнкі скарацілася на 850 тысяч і зараз складае 9,5 мільёна чалавек. Разам з немаўлятамі і старымі. Таму гадавая патрэба краіны ў харчовай бульбе — блізу 1,1 мільёна тон.

Такім чынам, на ўсё астатняе застаецца да 8 мільёнаў тон бульбы штогод. Бульбу пераганяюць на спірт, вырабляюць крухмал, клей, паліўны этанол, выкарыстоўваюць для кармлення жывёлы і птушкі.

Так было і за Саветамі. Самы вялікі ўраджай бульбы, па афіцыйных дадзеных, быў атрыман у 1979 годзе — 15,2 мільёна тон, палову якіх сабралі калгасы, а палову насельніцтва. Калгасы, зразумела, у асноўным выконвалі дзяржаўны заказ — забяспечвалі насельніцтва Масквы і Ленінграда, Савецкую Армію — гэта значыць, мелі спажываць, які мог з'есці ўсю беларускую бульбу і нават болей.

А сельскае насельніцтва вырошчвала такую неверагодную колькасць бульбы, бо трымала велізарнае пагалоўе хатняй жывёлы: больш за 1,7 мільёна буйной рагатай жывёлы, амаль 2 мільёны свіней, паўмільёна авечак і коз, блізу 25 мільёнаў хатняй птушкі. Камбікармоў тады не хапала, таму прыват-

ны статак ды птушкапагалоўе з'ядала ўсю туую бульбу і прасіла дабаўкі. Таму сяляне нават «скармлівалі скоту» звычайны печаны хлеб. Такі востры маразм мудрагелістай савецкай эканомікі — камбікармоў няма ўвогуле, а хлеб выраблялі звыш плана, болей, чым яго маглі з'есці людзі.

Усё змянілася з таго дня, калі на ўборку калгаснай бульбы перасталі накіроўваць студэнтаў, навукоўцаў і служачых. Без гэтай дармавой для калгасаў працоўнай сілы вытворчасць бульбы зрабілася нерэнтабельнай. Таму ўжо ў 1992 годзе вытворчасць бульбы ў калгасах скарацілася да 2,5 мільёнаў тон, а ў гаспадарках насельніцтва складала 6,5 мільёна. У наступныя некалькі год калгасная бульбаводства прыйшло ў поўны заняпад, а прыватныя гаспадаркі павялічылі аб'ёмы вытворчасці, бо кожны селянін атрымаў права пашырць памеры сваіх участкаў да 1 гектара.

Але эканамічнаму адраджэнню прыватнай гаспадаркі перашкодай сталі ўрадавая палітыка, якая пасля прыходу да ўлады Лукашэнкі была скіравана выключна на выратаванне ад пагібелі калгаснага ладу на Беларусі, і больш за ўсё адмоўная дэмаграфічная дынаміка сельскіх населеных пунктаў. Калі прывабныя для жыцця беларускія гарады, у першую чаргу Мінск, павялічвалі колькасць жыхароў збоўшага коштам механічнага прыросту, то вёска вымірала самым натуральным спосабам. З 1990 года па сённяшні дзень колькасць сельскага насельніцтва зменшылася да 2,5 мільёнаў.

На адзін мільён чалавек. Такіх страт не было нават у Вялікую Айчынную, бо сялянскія сем'і мелі шмат дзяцей, а каэфіцыент нараджальнасці быў нашмат вышэйшы, чым зараз.

Гэта не магло не адбіцца на эканоміцы вёскі. Сёння прыватны сельскі статак налічвае меней за 300 тысяч галоў буйной рагатай жывёлы, меней за адзін мільён галоў свіней, каля 100 тысяч авечак і коз. А колькасць птушкі ў прыватных гаспадарках скарацілася настолькі, што пра яе нават не ўзгадваецца ў справаздачах Белстата. Інакш кажучы, наблізілася да нуля.

Адзначу, што ўсе мае разлікі зроблены па дадзеных афіцыйнай статыстыкі, кампліментарнай па вызначэнні, таму на самай справе ўсё можа быць і горш, чым выглядае. Прыкладам, па дадзеных Белстата вытворчасць бульбы ў 2007 годзе складала 8,7 мільёна тон, з якіх сельскаарганізацыі сабралі 793 тысячы тон, а насельніцтва — 7,8 мільёнаў. На 200 тысяч тон болей, чым было атрымана ў 1979 годзе, калі быў вырашчаны

максімальны ўраджай бульбы за ўсю гісторыю Беларусі!

Як гэта можна было зрабіць эканамічна, аграцэнічна, тэхналагічна? А галоўнае, навошта? Колькасць вясковага насельніцтва скарацілася без малога на траціну, пагалоўе хатняй жывёлы і птушкі — намнога больш, бабулькі бульбы ў дзяржаўны заказ не прадаюць і не здаюць. Дык навошта ж ім стаяць, прабачце, ракам у баразне? Каб пасадзіць, дагледзець і выбраць «картоплю фры», з якой ныведама што рабіць? Ці дзікам на радасць?

У пошуках варыянтаў трэба падумаць. Ці беларусы безнадзейныя дурні, ці беларуская статыстыка памыляецца ў метадыках падліку, ці спадары міністры з дэпутатамі з'яўляюцца людзьмі недасведчанымі, ці знарок хлусяць?

Першы варыянт я выключваю. Цікава было б таксама ведаць, на якіх падставах экспертны бульбяны патэнцыял сельгасарганізацыі вызначаны ў 1,5 мільёны тон, калі яе вытворчасць складае толькі 50 працэнтаў ад гэтай колькасці?

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

18 ЛІПЕНЯ, НАДЗЕЛЯ

08.00 Мультфільмы «Царэўна-жаба», «Папалюшка» (СССР).
09.00, 12.00, 15.00 Навіны.
09.05 «Арсенал».
09.35 «Зброя». Цыкл дакументальных фільмаў (Беларусь).
09.50 Альманах вандраванняў.
10.15 Кулінарнае шоу «Кухар дома» (ЗША).
10.40 «OFF STAGE LIFE».
10.55 «У свеце матораў».
11.30 «Nota Bene».
12.10 Сямейная драма «Дзеці Ванюшына».
14.00 «Залатыя Віцязі» славянскага братаўства». Перадача 2-я.
14.30 Хранікальна-дакументальны цыкл «Гарачыя кропкі» (Беларусь).
15.10 Навіны рэгіёна.
15.30 Мастацка-публіцыстычны фільм «Знак лёсу» (Беларускае тэлебачанне).
16.25 Эксцэнтрычная камедыя «Супергеройскае кіно» (ЗША).
18.05 Суперлато.
19.05 Дакументальна-гістарычны цыкл «У пошуках ісціны» (Украіна).
19.35 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
20.30 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоу.
20.50 «КЕНО».
21.00 «У цэнтры ўвагі».
22.05 Прыгодніцкая камедыя «Мядовы месяц Камілы» (Вялікабрытанія).
23.45 «Славянскі базар у Віцебску-2010». «Танчы да раніцы».

07.00 «Нядзельная раніца».
08.00, 09.00 Нашы навіны.
09.05 Нядзельная пропаведзь.
09.20 Серыял «Мая выдатная няня».
09.55 «Шалапутныя нататкі».
10.15 Пакуль усе дома.
11.10 «Шчасце ёсць!».
12.00 «Фазэнда».
12.35 «Прыгоды Алёнушкі і Яромы». Анімацыйны фільм.

14.10 Фільм «Чалавек з бульвара Капуцынаў».
16.00 Нашы навіны.
16.15 Навіны спорту.
16.20 «Гарады-героі. Ленінград».
17.30 «Падаруй мне жыццё!». Дакументальны фільм.
18.05 Камедыя «Анэлы Чарлі-2».
20.00 Контурсы.
21.05 Прэм'ера. «Алімпіяда-80. 30 гадоў пасля».
23.35 Дэтэктыў «Парыжскі антыквар».

07.15 «Афрамасквіч - 2». Камедыіны серыял.
08.05 Фільм «Дзюплекс». Германія - ЗША.
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».
10.50 «Вялікі сняданак».
11.30 «Салдаты. Залатыя серыі».
13.15 «Добры дзень, доктар!».
13.50 «Дарагая перадача».
14.30 Фільм «Авадзень». СССР, 1955 г.
16.30 «Тыдзень».
16.50 «Асабісты інтэрас».
17.20 Канцэрт М.Задорнава.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень».
20.40 Фільм «Ягуар». Францыя, 1996 г.
22.35 «Прафесійны бокс».
23.30 Фільм «Марта». Германія, 1974 г.
01.30 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.05 «Смачна з Барысам Бурдой».
07.35 Музычная меладрама «Ганна» (Расія).
09.20 Нашы тэсты.
10.00 Школа рамонту.
11.15 Мультфільм.
11.25 Фантастычны серыял «Госця з будучыні» (СССР). 4-я і 5-я, закл., серыі.
13.40 «Правы чалавека».
13.55 Гаспадар.
14.25 Дакументальны фільм «Праз стагоддзі. Сентыментальнае падарожжа па Браслаўшчыне» (Беларусьфільм»).

14.50 Дакументальны цыкл «Неверагодныя гісторыі кахання» (Украіна).
15.55 Меладрама «Інфант» (Украіна).
18.00 VIII Міжнародны дзіцячы музычны конкурс «Віцебск-2010». Гала-канцэрт.
19.40 Смешная часіна.
20.20 Тэлебарометр.
20.40 Эксцэнтрычная камедыя «Такое жыццё» (Італія).
22.40 Свая музыка. Працяг.
23.10 Класічная меладрама «Замужняя жанчына» (Францыя).
00.45 Альбарутэнія.

07.00 «ХА». Маленькія камедыі.
07.30 Дэтэктыў «Смерць па завяшчанні». Расія.
09.05 Тэлесерыял «Даішнікі». Расія, 2008 г.
11.00 Весткі.
11.10 «Сам сабе рэжысёр».
12.10 Фільм «Ад турмы і ад торбы...». Расія.
14.00 Весткі.
14.20 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».
14.50 «Сумленны дэтэктыў».
15.20 Дэтэктыў «Ралі».
17.10 Прэм'ера. «Смяяцца дазваляецца». Гумарыстычная праграма.
19.00 Весткі.
19.25 «Шэрлак Холмс і доктар Ватсан. Нараджэнне легенды». Дак. фільм.
20.25 Прэм'ера. Фільм «Восеньскія клопаты». 2009 г.
22.15 Вострасожэты фільм «Трэці лішні». Расія, 2007 г.
00.10 Фільм «Чужыя тут не ходзяць».

07.40 Мультфільм.
08.00 Сёння.
08.20 «Дзікі свет».
08.45 «Іх норавы».
09.20 «Ямо дома!».
10.00 Сёння.
10.20 «Першая кроў».
10.50 «Крамлёўскія жонкі».
11.50 «Дачны адказ».

13.00 Сёння.
13.20 «Лепшы горад Землі».
14.10 Прыгодніцкі баявік «Бібліятэкар-3: Праклён чашы Іуды».
16.00 Сёння.
16.20 «І зноў добры дзень».
17.10 «Злачынства будзе раскрыта».
19.00 Сёння.
19.30 «Чыстасардэчнае прызнанне».
20.00 Дэтэктыўны серыял «Дарожны патруль».
00.00 «Футбольная ноч».
00.30 «Асабліва небяспечны!».

09.30 Ралі. Ралійная серыя IRC у Партугаліі (Акарэш). Дзень 3-і.
10.00 Футбол. Чэмпіянат свету да 20 гадоў у Германіі. Жанчыны. Групаў этап. Англія-Мексіка.
11.30 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Брэндс Хэтч, Вялікабрытанія). Кваліфікацыя.
12.00 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Брэндс Хэтч, Вялікабрытанія). Warm-up. Прамая трансляцыя.
12.30 Веласпорт. «Тур дэ Франс». 13-ы этап.
13.40 Веласпорт. «Планета Армстронг». Часопіс.
13.45 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Брэндс Хэтч, Вялікабрытанія). Прамая трансляцыя.
14.45 Веласпорт. «Тур дэ Франс». 14-ы этап. Прамая трансляцыя.
18.45 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Брэндс Хэтч, Вялікабрытанія).
19.15 Футбол. Чэмпіянат Еўропы да 19 гадоў у Францыі. Групаў этап. Аўстрыя-Англія. Прамая трансляцыя.
21.00 Футбол. Чэмпіянат Еўропы да 19 гадоў у Францыі. Групаў этап. Францыя-Нідэрланды. Прамая трансляцыя.
23.00 Веласпорт. «Тур дэ Франс». Агляд.
23.55 Веласпорт. «Планета Армстронг». Часопіс.
00.00 Ралі. Ралійная серыя IRC у Партугаліі (Акарэш). Агляд.

00.30 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Брэндс Хэтч, Вялікабрытанія).
01.00 Мотаспорт па выходных.
01.15 Веласпорт. «Тур дэ Франс».
02.10 Веласпорт. «Планета Армстронг». Часопіс.
02.15 Мотаспорт па выходных.

07.00 Аб'ектыў.
07.10 Еўропа сёння.
07.40 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
07.55 Паляванне на дзівосы.
08.10 «Вацлаў Іваноўскі», рэпартаж, 2009 г.
08.30 МакраФон: «Minsk-Mixt-2008»: канцэрт гурта «Ветях».
08.45 Аблічча таталітарызму: «Сіла бяспільных», дак. фільм, 2009 г., ЗША.
10.05 Кулінарныя падарожжы Робэрта Макловіча.
10.30 «Надзвычай прыгодніцкія падарожжы Цюхці», мультсерыял.
10.45 «Элі Макбіл», тэлесерыял: V сезон, 3 серыя.
11.35 «Ітан Фроўм», маст. фільм, 1993 г., ЗША.
17.00 Кулінарныя падарожжы Робэрта Макловіча.
17.25 «Таямніца крэпасці шыфраў», тэлесерыял: 3 серыя.
18.15 Дакументальная гадзіна: «Кіно і катлеты», дак. фільм, 2008 г., Беларусь.
19.30 «Надзвычай прыгодніцкія падарожжы Цюхці», мультсерыял.
19.35 «Загадкі Мэрдака», дэтэктыўны серыял: ч. 2, 2 серыя.
19.25 Вагон (сатырычна-забаўляльная праграма).
20.30 Басаноў па свеце (спазнаваўчая праграма).
21.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».
21.30 Побач з намі (інфармацыйна-публіцыстычная праграма).
21.50 Фільматэка майстроў: «Пад покрывам нябёсаў», маст. фільм, 1990 г., ЗША-Італія-Вялікабрытанія.
00.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

Шаноўныя чытачы!

Газета «Новы час» працягвае падпіску. Падпісання можна на любую колькасць месяцаў праз пошту або праз банк. Нашы рэквізіты: нумар рахунку: 3012741108019 у аддзяленні №539 ОАО «Белінвестбанка», код банка 153100739. Адрас банка: 220004, Мінск, вул. Калектарная, 11.

Падпіска на «Новы час» праз пошту

- Ідзе на бліжэйшае паштовае аддзяленне.
- На ПАШТОВЫМ ПЕРАВОДЗЕ пішам суму грашовага пераводу ў лічбах і пропісам.
- У графе «Ад каго» пішам прозвішча, імя, імя па бацьку.
- Ніжэй указваем адрас.
- Ксеракопію плацёжнага дакумента, атрыманага вамі, з указаннем тэрміну падпіскі і адрасам дастаўкі накіроўваем у рэдакцыю.
- Кошт падпіскі за адзін нумар — 500 рублёў (на адзін месяц — 2000 рублёў).

Падпіска на «Новы час» праз банк

- Ідзе у аддзяленне банка і на адмысловым бланку пішам прозвішча, імя, імя па бацьку і адрас.
- Указваем суму аплаты і здзяйсняем пералік грошай.
- Ксеракопію плацёжнага дакумента, атрыманага вамі, з указаннем тэрміну падпіскі і адрасам дастаўкі накіроўваем у рэдакцыю.
- Кошт падпіскі за адзін нумар — 500 рублёў (на адзін месяц — 2000 рублёў).

Для тых, хто прымае рашэнні!

НОВЫ ЧАС
 www.novychas.org

БЕЛПОЧТА ф. ПС 112
ЭЛЕКТРОННЫЙ ДЕНЕЖНЫЙ ПЕРЕВОД

ВЫРУЧКА НАЛОЖЕННЫЙ ПЛАТЕЖ № _____ (вход, по карте отправки)

_____ (сумма цифрами) _____ (сумма прописью)

ПОЛУЧАТЕЛЬ _____ Г-та «Новы час», р/с 3012741108019 отд. №539 ОАО «Белінвестбанк», код 153100739, УНН 190790926

КУДА _____ 220004, г. Минск, ул. Коллекторная, 11 (почтовый код, адрес получателя, телефон)

ОТПРАВИТЕЛЬ _____ (почтовый код, адрес отправителя, телефон)

АДРЕС _____

Доставка уведомление простое заказное электронное

_____ (назначение платежа)

_____ (письменное сообщение)

Отметки отделения почтовой связи места приема: (почтовый код, отпечаток контрольно-переводной печати, кол. шт.)
 № перевода по ф. 5 _____
 Время приема _____ ч. _____ мин.
 Подпись _____

КВИТАНЦИЯ

ЧИУП «Час навінаў» (получатель платежа)
 отд. №539 ОАО «Белінвестбанк» (наименование банка)

Счет получателя 3012741108019 Лицевой счет Код 739
 УНН* 190790926

_____ (фамилия, имя, отчество, адрес)

Вид платежа	Дата	Сумма
Период подписки указывает абонент		
Плательщик		
	Пеня	
	Всего	

Кассир _____

▶ КІНО

БАЦЬКА ЁСІХ БЛАКБАСТЭРАЎ

Іван Біч

35 гадоў таму на экраны выйшаў фільм «Сквіцы». Пасля гэтага лета стала галоўным сезонам кінапрэм'ераў.

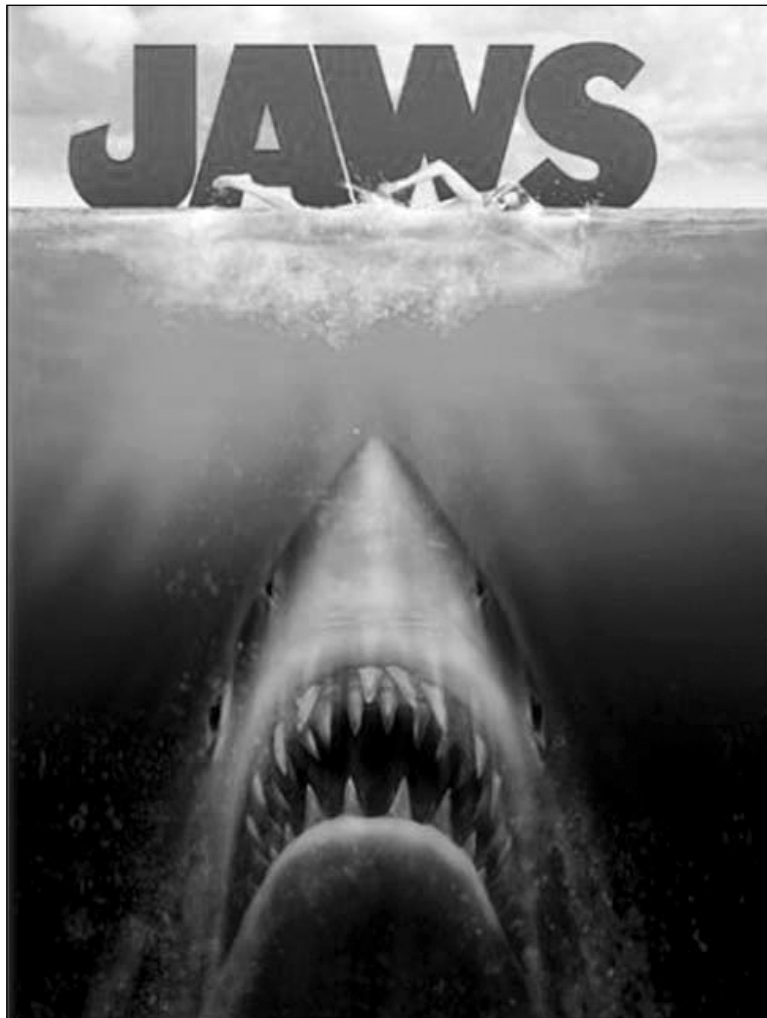
Да чэрвеня 1975 года лета лічылася мёртвым сезонам у свеце кіно. Панавала думка, што людзі ў гэты час аддаюць перавагу адпачынку на прыродзе, а не ходзяць на прэм'еры.

Увогуле, да выхаду «Сквіц» прэм'еры былі элітным і амаль зачыненым мерапрыемствам. Новыя стужкі дэманстравалі ў 5–7 кінатэатрах буйных гарадоў. Такая практыка здавалася дастаткова лагічнай з пункту гледжання эканомікі. На прэм'еры прыязджалі мясцовыя пракатчыкі, якія набывалі копіі для паказу ў малых лакальных кінатэатрах. Нават такія апрыйеры паспяховыя фільмы, як «Хросны Бацька-2», спачатку паказалі толькі ў некалькіх кінатэатрах.

Летам 1975 года ўсё кардынальна змянілася. Кінакампанія «Universal», на якой былі створаныя «Сквіцы», вырашыла паказаць карціну 20 чэрвеня па ўсёй краіне, у 445 кінатэатрах. Выхаду папярэднічала незвычайная на той час рэкламная кампанія.

«Universal» не пралічылася. Памеры даходаў ад продажу квіткаў на карціну вярнулі прадстаўленне пра магчымасці кінабізнесу. «Сквіцы» сталі першым фільмам у гісторыі, які прынёс яго стваральнікам больш за 100 мільёнаў долараў прыбытку. За адно толькі лета 1975 года стужку паглядзелі 67 мільёнаў амерыканцаў! Менавіта пасля той прэм'еры ў кінематографе замацаваўся тэрмін «блакбастэр».

Аказалася, што менавіта ў час летняга адпачынку людзі валам валяць у залы кінатэатраў. Гэта была сапраўдная рэвалюцыя. Календарныя схемы ўсіх вядучых кінастудый былі перагледжаныя такім чынам, каб выдаваць самы якасны прадукт менавіта да пачатку сезону летняга адпачынку.

«Сквіцы» сталі першым фільмам у гісторыі амерыканскага кінематографа, які прынёс яго стваральнікам больш за 100 мільёнаў долараў прыбытку

Тыя, хто гэта не зрабіў, кусалі локці. У наступным годзе поспех «Сквіц» паўтарыў «Омэн». Яшчэ праз год, у 1977-м, абсалютным лідэрам пракату сталі «Зорныя войны», якія таксама выйшлі на экраны ўлетку.

Аднак, натуральна, поспех «Сквіц» звязаны не толькі з асаблівасцямі псіхікі глядачоў у час канікул і адпачынку. Тут спрацавала некалькі фактараў.

Па-першае, трэба аддаць належнае прадзюсерам кампаніі «Universal». Яны першыя звярнулі ўвагу на аповесць Пітэра Бенчлі «Сквіцы», якая ў 1974 годзе з'явілася на кніжным рынку ЗША.

У аснове сюжэта твора Бенчлі — гісторыя на востраве, жыхароў якога тэрарызуе вялікая акула. Паліцэйскі прапануе мэру зачыніць пляжы. Той адмаўляецца: з-за гэтага панясе страты курортны бізнес. Тым больш, хутка 4-га ліпеня — Дзень незалежнасці, калі на востраве праходзіць вялікая яхтавая рэгата. Аднак менавіта ў гэты дзень пачваара наносіць галоўны ўдар — з'ядае папросту на вачах усяго пляжу воднага выратавальніка. Востраў ахоплівае паніка.

У выніку ветэран другой сусветнай вайны, рыбак і эксперт з нацыянальнага інстытута акіянаграфіі, адпраўляюцца ў мора, каб

сустрэцца не проста з акулай, а з сапраўды велізарнай, дзесяціметровай машынай для забойства. На працягу двух дзён і адной ночы працягвалася барацьба паміж людзьмі і акулай, у выніку акул усе ж удаецца знішчыць.

Аповесць належала да жанру таннага фікшэна. «Гумка» — як называюць такога кшталту кнігі ў ЗША. Яе мастацкая каштоўнасць была вельмі спрэчнай. Знаўцы літаратуры адразу вылічылі, што галоўныя характары герояў злізаныя ў Германа Мэрвіла, Генрыка Ібсена і іншых класікаў літаратуры, якія пісалі пра мора. Аднак на «Universal» вырашылі зрабіць з «гумкі» цукерку. Да Бенчлі даслалі сцэнарыста, які адаптаваў кнігу для здымкаў.

На гэтым «Universal» не супакоіўся. Было вырашана інвеставаць у праект шалёныя грошы. Толькі механічная фігура акул каштавала 2 мільёны долараў. Самая смешнае, што яна ў першы здымачны дзень узяла і пайшла на дно. Давялося рамантаваць. Дарэчы, вечныя праблемы з бутфорскай акулай прымусілі стваральнікаў шукаць новыя формы перадачы прысутнасці пагрозы. Так з'явіўся класічны кадр — дрыжжанне хваляў на вадзе, якое сімвалізуе набліжэнне акул. Важную ролю таксама адыгралі музыцы. Тэма са «Сквіц» (аўтар Джон Уільямс) увайшла таксама ў аналіз.

Думаецца, аднак, што галоўным сакрэтам поспеху стаў

талент маладога Стывена Спілберга.

На той момант у яго паслужным спісе было толькі два невялікія па бюджэце фільмы. «Сквіцы» сталі яго пропускам у эліту Галівуду. Спілберг здолеў не проста зрабіць добры фільм. За кошт інтрыгі і атмасферы на экране ён выклікаў у людзей жывёльны, амаль міфічны, страх, які сядзіць глыбока ў чалавечай падсвядомасці.

Цікава, што сам Спілберг слаба верыў у поспех сагі пра акулую людзяра. З-за дрэннага надвор'я фільм здымалі не 55, а 153 дні. Апошнія сцэны ў моры здымалі без Спілберга, які баяўся, што злая на яго каманда папросту выкіне яго з карабля.

Аднак фільм, як было сказана вышэй, пераўзышоў усе чаканні. Як прыклад — па матывах стужкі было знята тры сіквелы, зроблена безліч гульні для кампутараў і г.д.

Пацярпелі ад трыумфу карціны хіба што ўладальнікі пляжаў. У тым жа 1975-м яны падалі на «Universal» у суд, бо колькасць аматараў плаваць у моры вельмі скарацілася — так усе баяліся акул.

Другой групай ахвяр «Сквіц» сталі... акулы. Менавіта так сцвярджалі ў 1975 годзе ахоўнікі жывёльнага свету. На іх думку, карціна — суцэльны міф пра акул, якія на самай справе дастаткова мірныя істоты. Аматыры жывёл нават стварылі тады рух у абарону іміджу акул.

▶ ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Паводле меркавання назіральнікаў, шмат што кажа на карысць таго, што выкрывальныя фільмы адлюстроўваюць пазіцыю расійскіх улад і былі створаны па іх заданні. Аналітыкі лічаць, што на гэта паказваюць прынамсі два фактары — відавочны кантроль расійскіх уладаў НТВ і Russia Today і адкрытае раздражненне, з якім ставяцца адзін да аднаго расійскі і беларускі прэзідэнты. Апошнія рознагалосі паміж Масквой і Мінскам, зрэшты, нікога асабліва не здзівілі. Гэта не першая буйная палітычная сварка паміж Расіяй і Беларуссю. На расійскім экране ў розны час з'яўляліся фільмы, якія негатыўна паказваюць беларускага прэзідэнта. Кожны раз пры гэтым Аляксандру Лукашэнку ўдавалася так ці інакш дамовіцца і з прэзідэнтам Ельцыным, і з прэзідэнтам Пуціным. Эксперты не выключаюць, што беларускі прэзідэнт дамовіцца і са Дзімітрыем Мядзведзевым.

«Voice of America» (ЗША)

Сам прэзідэнт Лукашэнка ў памятным інтэрв'ю «Euronews» ні словам не абмовіўся пра Саюзную дзяржаву. Здаецца, гэты праект прыйшоў да свайго лагічнага канца. Не трэба быць неамарксістам, каб зразумець немагчымасць спалучэння беларускага салідарнага сацыялізму з гэтым вострым «чалавечым тварам» і бюракратычна-алігархічным капіталізмам у Расіі. Тут зліццё (паглынне) Украіны з Расіяй выглядае больш рэальным, паколькі капіталу (які, як вядома, не мае нацыянальнасці) не перашкаджаюць ніякія інстытуцыйна-дэкартаўныя прыкрасы. Прасцей кажучы, немагчыма ўтрымаць пад адным дахам беларускую карову Мілку і расійскага мядзведзя ці ваўка, які нічога не вырабляе, але мае патрэбу ў жывым мясе.

«День» (Украіна)

Нацбанк Беларусі прагназуе крах фінансавай сістэмы краіны. Прызнаюць, што бюджэт краіны мае сур'ёзныя праблемы. Варыянтаў вы-

хаду ў Мінска два. Або будзе знойдзены крыятор ці фундатар, які дасць Мінску да канца года 10 мільярдаў долараў, або Нацбанку давядзецца дэвальваваць нацыянальную валюту. Эксперты прагназуюць развал беларускага эканамічнага цуда ўжо ў наступным годзе. Тлумачыцца ён проста: струмень танных энергаэўрасаў у Беларусь Крэмль перакрыў назаўжды, а адносны дабрабыт краіны будаваўся якраз на гэтым.

«Эксперт» (Расія)

Мабыць, змена палітыкаў у польскіх вярхах адчувальней будзе не для Расіі, а для Беларусі. Тут варта ўгадаць пра прыкметны скандал перад другім турам гэтых выбараў. На тэледэбатах Яраслаў Качыньскі даў суперніку падставу для атак. Кажучы пра адносіны з суседняй Беларуссю, ён заявіў, што тут варта спалучаць палітыку пугі і перніка, а адносіны з Мінскам трэба абавязкова абмяркоўваць з Масквой. Яго супернік (а цяпер абраны прэзідэнт) Камароўскі, наадварот, заявіў,

што гэта непраймальна і «супярэчыць нацыянальным інтарэсам Польшчы». Ён адзначыў, што Варшава павінна весці прамыя перамовы з Лукашэнкам і рабіць гэта больш цвёрда. Больш таго, ён адмыслова дадаў, што трэба пашыраць падтрымку няўрадавых арганізацый, якія дзейнічаюць на беларускай тэрыторыі, не абмяжоўваючыся адным толькі Саюзам палякаў Беларусі.

«Рабкор» (Расія)

Беларусь павінна выдаць Курманбека Бакіева. Але пакуль цяжка сказаць, выдасць ці не. Але адназначна, што экс-прэзідэнт там доўга не пратрымаецца. Сведчаннем таго можа служыць нядаўняя заява міністра замежных спраў Беларусі Сяргея Мартынава, які адзначыў, што ні пра якое зарабляне палітычных дывідэндаў гаворка не ідзе, усё будавалася на палітыцы чалавечага спачування. Сам Бацька не дурань, выдатна адсочвае выказванні сусветнай супольнасці.

«24 kg» (Кіргізія)

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

КАЗАХСТАН. НАЗАРБАЕЎ НЕ ХОЧА БЫЦЬ «ЕЛБАСЫ»

Цікавая філалагічная палеміка разгарнулася ў Казахстане з прычыны надання прэзідэнту Нурсултану Назарбаеву тытула «Лідэр нацыі». На казахскую мову «лідэр нацыі» перакладаецца як «елбасы». Гэтае слова, дарэчы, прыдумаў у 1997 годзе рэдактар газеты «Прэзідэнт і народ». Аднак «елбасы» гучыць для славянскага вуха неяк не вельмі прыгожа. Таму шэраг афіцыйных выданняў выступілі з ініцыятывай называць лідэра нацыі — «саруар». «Саруар» у перакладзе з казахскага — «пастух авечак». На іх думку, «не ўсе разумеюць значэнне слова «нацыя». Вобразна кажучы, у атары можа быць шмат авечак. У кожнай свая, можна сказаць, «нацыянальнасць». Калі аб'яднаць усіх авечак, то будзе «нацыя», а лідэрам атары, як вядома, з'яўляецца пастух — «саруар». Палеміка працягваецца. Цікава, што журналіст выдання «Прэзідэнт і народ», аўтар тэрміну «елбасы», згодны з тым, што «елбасы» — гэта не лепшае слова. «Трэба шукаць новы сінонім, які яшчэ больш звязвае народ і прэзідэнта», — кажа ён.

Па матэрыялах казахскай прэсы

РАСІЯ. ЗЮГАНАЎ МАДЭРНІЗУЕ МАРКСА

Галоўным вынікам пленуму Камуністычнай партыі Расійскай Федэрацыі, які адбыўся на пачатку ліпеня ў Маскве, стала рашэнне «мадэрнізаваць марксісцка-ленінскае вучэнне», каб інтэграваць у партыю новых маладых актывістаў (толькі ў гэтым годзе ў КПРФ, калі верыць агульным лічбам, прыйшло 9 тысяч чалавек). Другая задача мадэрнізацыі ідэалогіі — кансалідаваць партыю. Апошнім часам усе сталі сведкамі шэрагу бунтаў нізавых і рэгіянальных структур КПРФ супраць цэнтру. Самы апошні прэзідэнт — раскол партыйнай арганізацыі Уладзівастоку. Зюгану і яго прыхільнікі лічаць, што чыннікам анархіі з'яўляецца адсутнасць адзінай ідэйнай канцэпцыі. Галоўным элементам мадэрнізацыі дактрыны КПРФ будзе барацьба за канкрэтную альтэрнатыву, а не за ідэальны грамадскі лад. Важнай дэтאלлю новай ідэалогіі стане «вырашэнне рускага пытання». Гучыць гэты тэзіс наступным чынам: «Калі рускі народ, які складае большасць у Расіі, будзе жыць добра, то і астатнім нацыянальнасцям дрэнна не будзе. Задачы рашэння рускага пытання і барацьбы за сацыялізм па сваёй сутнасці супадаюць».

Па матэрыялах расійскай прэсы

ТУРЦЫЯ. КАНЕЦ АТЫГЛАБАЛІЗМУ

Як правал трактуе прэса вынікі 6-га Еўрапейскага сацыяльнага форуму (ESF), які прайшоў у Стамбуле. У мерапрыемстве, якое лічыцца галоўным з'ездам еўрапейскіх антыглабалістаў, узялі ўдзел не больш за 7 тысяч чалавек. Для параўнання, у першых ESF у Фларэнцыі, Парыжы і Лондане было каля 40–50 тысяч удзельнікаў. Гэта пры тым, што на двары эканамічны крызіс, а побач са Стамбулам знаходзіцца Грэцыя, якая ідзе ў авангардзе пратэстаў супраць сусветнага эканамічнага парадку. Невялікая аўдыторыя не дазваляе казаць пра значэнне прынятых на форуме рэзалюцый для сацыяльнага руху ў Еўропе. Ініцыятары бачаць галоўную прычыну правалу ў тым, што Стамбул знаходзіцца на задворках Еўропы, і дабірацца сюды не вельмі зручна. Праўда, ёсць яшчэ адзін вельмі важны чыннік. Форум у Стамбуле эксперыментальны. Усе папярэднія ESF праходзілі ў гарадах, дзе ва ўладзе знаходзіліся левыя партыі, якія фактычна дапамагалі ў арганізацыі мерапрыемства. Стамбульскі муніцыпалітэт кантралююць ісламскія кансерватывы, якія аказалі слабую інфармацыйную і тэхнічную падтрымку арганізатарам. Але антыглабалізм, як кажуць яго адэпты, хаваць яшчэ вельмі рана. Казаць пра перспектывы руху больш дакладна можна будзе праз два гады, калі адбудзецца ESF-2012.

Па матэрыялах «Junge welt» (Германія)

ХОЧАШ ЗАМУЖ — НАСІ ПАРАНДЖУ!

Алег НОВІКАЎ

Рашэнне ўладаў шэрагу еўрапейскіх краін забараніць жанчынам насіць паранджу і хіджаб выклікала цікавыя дэбаты ў ісламскіх краінах. Прапануем агляд інтэрнэт-форумаў Сярэдняй Азіі на тэму стаўлення да нашэння паранджы.

Нагадаем, што вясной гэтага года парламент Бельгіі прыняў закон, які разглядае нашэнне паранджы крымінальным злачынствам. Пазней аналагічны закон быў прыняты ў суседняй Францыі. Зараз яшчэ ў некалькіх краінах (Іспанія, Аўстрыя, Швейцарыя) уплывовыя палітычныя сілы заклікаюць пайсці шляхам бельгійцаў і французцаў.

У сярэдняй Азіі таксама існуе праблема ісламскага жаночага адзення. Улады разглядаюць паранджу, хіджаб як праяву ісламізацыі грамадства. Ва Узбекістане і Таджыкістане ўжо прынятыя законы, якія забараняюць нашэнне паранджы ў публічных месцах. Праваабаронцы кажуць, што на цяперашні дзень у тым жа Узбекістане за кратамі аказаліся тысячы паслядоўнікаў нефармальнага мусульманскіх арганізацый, сярод якіх ёсць шмат жанчын. Некаторыя з іх, па словах экспертаў, пакараныя за тое, што прытрымліваліся кансерватыўных канонаў ісламу ў адзенні.

Так ці інакш, працэсы ў Еўропе актуалізавалі пытанне, як грамадзянам рэспублік Сярэдняй Азіі ставіцца да нашэння паранджы.

Парадаксальна, аднак, калі меркаваць па дэбатах, большасць з карыстальнікаў папулярных інтэрнэт-форумаў Сярэдняй Азіі вітае жаночую моду на паранджу і хіджаб.

Перш за ўсё, гэта перакананыя вернікі: «Твая жонка, дачкі і сёстры няхай ходзяць напалову аголенымі, няхай радуець вока чужынкаў, — піша нехта Саід. — А мы, мусульмане, не жадаем, каб на нашых жанчын нехта пяліў вока і крыўдзіў словам і

справай. Бог патрабуе ад жанчын пакрываць свой твар».

Аднак значна больш у лагеры прыхільнікаў паранджы абаронцаў маралі. Людзей, якія лічаць, што паранджа стане дамбай на шляху дэградацыі нораваў. «Калі нашы дзяўчыны ходзяць напалову аголенымі, з 15 гадоў п'юць, паліць — гэта нармальна. А калі дзяўчына апранула хустку, то гэта «дзікія традыцыі арабаў» (Азаль).

Для шмат каго паранджа — гарантыя моцных сямейных вузаў. Нехта Азнар піша: «Я сам вельмі раўнівы чалавек і не жадаю, каб мужчына глядзеў на маю жонку. Таму хацеў бы, каб мая другая палова была ў хіджабе. У мяне ў такім разе душа спакойная і ў сям'і ціха». Да пазіцыі Азнара блізкая думка жанчыны, якая адзначае: «Як жа часам хочацца апрануць нешта чорнае. Каб ніхто не глядзеў на цябе. Гэта ўсё з-за вас, мужыкі».

Ёсць у гэтай фракцыі і эстэты: «Мне дзяўчыны ў доўгіх спадніцах здаюцца больш прыгожымі, чым тыя, хто ходзіць у вузкіх джынсах кітайскай вытворчасці. Як надакучылі гэтыя гёрлы ў абцяжку».

Права на нашэнне хіджаба таксама звязваюць з правамі чалавека. «Забараняць насіць хіджаб — гэта парушэнне права чалавека на свабодны выбар адзення. Каму можна перашкодзіць хіджаб? Чыё права парушаецца, калі мусульманка ходзіць на вучобу ў хіджабе?» — пытаюцца некаторыя наведвальнікі форума.

Аднак не ўсе думваюць так. Самыя арыгінальныя праціўнікі хіджаба — гэта тутэйшыя нацыяналісты, якія бачаць у хіджабе элемент чужынскай арабскай культуры. Казахскі блогер пад мянушкай Мусульманін сцвярджае: «Вельмі кепска, што ў Казахстане расце колькасць дзяўчат у хіджабах і нават паранджах. Гэта супярэчыць нашым гістарычным караням. Казахскія жанчыны ніколі не былі «забітыя» і мелі правы. Гэта чужыя практыкі, якія вязуць нам барадатыя місіянеры. Сорамна, што нас абалваньваюць і імпартуюць нам не звыклыя для качэўнікаў каштоўнасці».

Касцяк праціўнікаў ісламскіх канонаў адзення складаюць скептыкі. Яны не вераць, што

шматок тканіны — панацея ад заняпаду маралі. Адзін з іх, блогер «Алма-Ата», палемізуе са сваім апанентам: «Ты думаеш, што калі жанчыны апрануць паранджы, не будзе парнаграфіі? Можна хоць тройчы ў дыван захінуцца і пры гэтым заставацца распущанай. Звычайнае ханжаства і крывадушнасць. Вось гэта дрэнна».

Часам на форумах можна сустрэць людзей, якія баяцца, што хіджаб — гэта фрагмент радыкальнага ісламу. Юсуп піша: «Вельмі мяне стала палохаць усё большая колькасць людзей на вуліцах з характэрнымі бародкамі ў цюбейках і дзяўчыны ў хіджабах і доўгіх сукенках. Так, глядзіш, і да экстрэмізму дабяжым. Хто б і што ні казаў, але ў наш час іслам, прынамсі яго немалая частка, вельмі па-экстрэмісцку ставіцца да навакольнага свету».

Знайшліся ў гэтай спрэчцы нават аматары кампрамісу. Іх прапанова вельмі арыгінальная: «Ва ўсім трэба быць памяркоўнымі. Не трэба паранджы. Няхай проста носяць сукенкі ніжэй кален» (Ахмед).

Увогуле, цалкам магчыма, што праблема паранджы абсалютна штучная. Папросту, закрываючы твар, у дзяўчат больш шансаў выйсці замуж. Вось што піша адна жыхарка Ташкенту: «Я сама стала сведкай таго, як сярод мужчын расце попыт на дзяўчат у хіджабе. Калі 14-гадовая дзяўчына носіць хіджаб, да яе пачынаюць сватацца, пытаць бацькоў, калі аддадуць яе замуж. Дзяўчат у хіджабе выдаюць замуж маладымі. Напрыклад, у маім атачэнні шмат незамужніх дзяўчат, якія не носяць хіджаб. Аднак, калі бачыш на вуліцы дзяўчыну ў хіджабе, нельга думаць, што яна абавязкова перакананая мусульманка. Паколькі магла апрануць хіджаб толькі для таго, каб выйсці замуж».

З усяго гэтага зразумела толькі адно (і ў гэтым пагаджаюцца прадстаўнікі абодвух лагераў) — тэндэнцыя хадзіць у хіджабе мае ўстойлівы рост, што, у сваю чаргу, ёсць наступства росту ў рэгіёне ўплыву ісламу. А іслам у аўтарытарных краінах Сярэдняй Азіі — часам адзіная надзея на нешта новае, справядлівае і лепшае.

► **МОВА**

ЯК ПАДЗЯЛІЦЬ БЕЛЬГІЮ

Алег ПЯТРОЎ

Фламандскія нацыяналісты ўвесь час змагаліся за роўнасць фламандскай і французскай мовы. Сёння дасягнутая імі рэальная двухмоўнасць, магчыма, галоўная гарантыя таго, што Бельгія захавецца як адзіная дзяржава.

Вынікі апошніх выбараў у бельгійскі парламент шматлікія палітолагі назвалі першым актам расколу Бельгіі. Галоўным трыумфатарам на выбарах стала партыя «Новы фламандскі альянс», якая выступае за стварэнне асобнай фламандскай рэспублікі, якая, у сваю чаргу, павінна стаць сябрам ЕС.

Адной з фішак партыі падчас выбарчай кампаніі была моўная тэма. Альянс дабіваецца, каб усе, хто пражывае ў Фландрый, на працы і падчас афіцыйных кантактаў ужывалі выключна фламандскую мову. Зараз франкамоўныя грамадзяне ў Фландрый фармальна маюць тую ж праву, што і фламандцы.

Акцэнт на моўным пытанні — гістарычная традыцыя фламандскага руху. Фактычна ён паўстаў як рух у абарону сваёй мовы і правоў тых, хто на ёй размаўляе.

Пачаць, аднак, трэба з таго, што адной з прычынаў рэвалюцыі ў Бельгіі ў 1830 годзе, у выніку якой на карце з'явілася Каралеўства Бельгія, было моўнае пытанне. Тэрыторыя Бельгіі да 1830 года ўваходзіла ў склад Нідэрландаў, дзе дзяржаўнай мовай была галандская. Нават культурна, этнічна, гістарычна і геаграфічна блізкія да галандцаў фламандцы часта яе не разумелі. Што ўжо казаць пра поўдзень краіны, дзе ўсе размаўлялі па-французску.

Прынятая пасля рэвалюцыі канстытуцыя краіны на словах гарантавала свабоднае ўжыванне ўсіх моваў. Аднак на практыцы аказалася так, што пры гэтым мела мова арыстакратаў і чыноўнікаў. Апошнія карысталіся французскай, якая хутка неафіцыйна стала дзяржаўнай мовай. Так, у Бруселі, дзе ў 1830 годзе 95 працэнтаў насельніцтва былі фламандцы, не існавала ніводнай вышэйшай школы, дзе б выкладалі па-фламандску. Зараз у Бруселі па-фламандску размаўляюць толькі 15 працэнтаў жыхароў.

Дыскрымінацыя мовы была часткай больш шырокага дзяржаўнага праекту Шарля Рожэра, аднаго з заснавальнікаў Бельгіі, які публічна заклікаў забараніць «германскім элементам» (так ён называў фламандцаў) займаць высокія дзяржаўныя пасады. Наяўнасць у краіне адзінай мовы ён называў першым пры-

чыпам добрай адміністрацыі. Адпаведна, 80 працэнтаў бельгійскіх дзяржаўных інвестыцый у перыяд з 1830 па 1913 гады ішлі ў франкамоўную Валонію.

Сігналам для паўстання руху ў абарону фламандскай мовы стаў гучны судовы працэс над чыгуначнікам Жанам Кукам і рыбным гандлярком Пітэрам Гётхальсам. Усё пачалося 23 сакавіка 1860 года пад Шарлеруа, дзе нейкая банда абрабавала і цяжка параніла жанчыну. Перад смерцю яна ўзгадала, што злодзеі размаўлялі паміж сабою на фламандскай мове. Гэтых слоў было дастаткова, каб пачаць падазраваць у злачынстве ўсіх фламандцаў у акрузе. Іх аказалася толькі двое — Кук і Гётхальс.

Суд над імі выглядаў фарсам, паколькі ніводны з абвінавачаных не разумее па-французску (судовыя працэсы ў Бельгіі ў той час праходзілі выключна на французскай мове). Аднак гэта акалічнасць не перашкодзіла судзі адправіць абодвух на эшафот. Праз год паліцыя злавіла банду, якая абрабавала тую жанчыну. Яе ўдзельнікі прызналіся, што падчас рабавання спецыяльна размаўлялі на фламандскай мове, каб накіраваць следчых на ілжывы шлях.

І тут фламандская супольнасць нарэшце паўстала. Пратэсты былі такія шырокія, што парламент быў вымушаны дазволіць выкарыстанне фламандскай мовы ў судах. Праўда, чамусьці канчатковыя прысуды мусілі зачытвацца па-французску.

Аднак гэтага фламандцам было ўжо не дастаткова. У 1873 годзе яны дабіліся прыняцця першага (усяго іх будзе пяць) закона аб ужыванні моваў. Закону, дарэчы, таксама папярэднічаў скандал. Жозеф Шоп адмовіўся рэгістраваць свайго сына на французскай мове ў муніцыпалітэце гораду Моленбек. За гэта яго аштрафавалі на 50 франкаў.

У 1878 годзе ўступіў у сілу другі моўны закон. Ён дазволіў весці афіцыйную перапіску і справаводства на фламандскай мове. У 1883 годзе на фламандскай дазволілі выкладаць у гімназіях і універсітэтах.

У 1898 годзе парламент прагаласаваў за Закон аб роўнасці. Паводле яго, фламандская мова афіцыйна набывала статус роўнай з французскай. Гэта справакавала

крызіс у парламенце. У адрозненне ад фламандскіх дэпутатаў, франкамоўныя не жадалі вучыць мову суседзяў і не маглі разумець тэксты законапраектаў, якія ім прадстаўлялі калегі-фламандцы. Адказам франкафонаў стала прапанова падзяліць дзяржаву на два моўныя рэгіёны — Фландрый і Валонію. Адпаведны закон быў прыняты ў 1920 годзе.

Такім чынам, паўстала франкамоўная і фламандская лінгвістычныя зоны. Межы гэтых зонаў лічацца адначасова адміністрацыйнымі межамі паміж Фландрый і Валоній.

Здавалася, фламандцы дабіліся свайго. Аднак змагаючыся за рэальную двухмоўнасць, якую яны часта разглядалі як элемент будучай дзяржаўнасці, фламандцы дзіўным чынам замацавалі асновы бельгійскай дзяржаўнасці. Двухмоўнасць дала шырокія правы для мясцовага самакіравання і моўных меншасцяў.

Адпаведна Канстытуцыі 1960 года, муніцыпальныя саветы кожныя дзесяць гадоў павінны вызначаць, які лінгвістычны рэжым дзейнічае на іх тэрыторыі. Такая практыка сапраўды працуе. Некалькі муніцыпалітэтаў за гады існавання закона перайшлі ў іншую моўную зону.

Адначасова моўная меншасць мае значныя культурныя правы. Так, 16 бацькоў могуць патрабаваць стварэння для сваіх дзетак асобнага моўнага класа. Моўныя правы меншасцяў — настолькі балючае пытанне, што некалькі разоў справа даходзіла да еўрапейскіх судовых інстанцый.

Акрамя таго, існуе праблема Бруселя, які гістарычна быў фламандскім горадам. Для фламандскіх нацыяналістаў аддаць Брусель франкафонам, якіх там зараз відавочна больш, — тое ж самае, што для беларускіх назаўсёды адмовіцца ад тэзісу пра тое, што Вільня — беларускі горад.

Як на практыцы падзяліць Бельгію, у такіх умовах цяжка сказаць. Для гэтага патрэбна каласальная юрыдычная праца, ломка традыцый і, перш за ўсё, абмежаванне мясцовага самакіравання і прадстаўнікоў моўных меншасцяў. Ці не лепш для фламандскіх нацыяналістаў шукаць дабрабыту для Фландрый ў рамках адзінай Бельгіі, прызнаючы двухмоўнасць як гістарычны факт?

Між іншым, некаторыя гісторыкі кажуць, што нават Кук і Гётхальс — куміры фламандскага руху — таксама былі двухмоўнымі, аднак чамусьці хавалі гэта падчас суду над імі. Аргументы прыхільнікаў такой пазіцыі дастаткова лагічныя. Кук быў гандлярком, які даўно прадаваў рыбу ў франкамоўных вёсках. Як ён мог не ведаць французскую мову? Што тычыцца Гётхальса, то ён працаваў на чыгунцы. Па тагачасных правілах, на гэтую працу брылі выключна тых, хто свабодна размаўляў на мове Маль'ера.

► **ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ**

УГА ЧАВЕС

Кантакты з беларускімі афіцыйнымі асобамі, здаецца, не праходзяць марна для венесуэльскага прэзідэнта. Венесуэльскія ўлады напярэдадні вераснёўскіх парламенцкіх выбараў раскрылі змову апазіцыі, якая, быццам, збіраецца арганізаваць падчас выбараў тэроры і замахі. Пралогам для такіх дэкларацый стаў арышт у адным з мясцовых аэрапортаў грамадзяніна Сальвадора Францыска Абарка. Па словах міністра ўнутраных спраў Венесуэлы, Францыска прыехаў у краіну з мэтай правесці шэраг правакацый, каб дэстабілізаваць сітуацыю напярэдадні выбараў. Пры гэтым рабіць сваю чорную працу ён павінен быў у шчыльным кантакце з апазіцыяй. Францыска Абарка даўно шукаюць кубінскія спецслужбы. Ён лічыцца арганізатарам выбуху на борце кубінскага самалёта ў 1976 годзе, вынікам якога стала смерць 80 грамадзян Кубы. Гавана абвінавачвае яго таксама ў тэроры ў адным з кубінскіх гатэляў у 1999 годзе. У 2000-м усё той жа Францыска спрабаваў забіць Фідэля Кастра падчас ягонага візіту ў Панама. Нашто прыехаў Абарка ў Венесуэлу, цяжка сказаць. Апазіцыя сцвярджае, што ніякіх кантактаў з ім не падтрымлівае. Хутчэй за ўсё, арыштаванага адправяць на Кубу.

ЯРАСЛАЎ КАЧЫНСКІ

Хто б мог падумаць, што Качыньскі, кандыдат на пасаду прэзідэнта Польшчы ад кансерватыўнай партыі «Права і справядлівасць» (PiS), — паслядоўны каталік і аматар традыцыйных сямейных каштоўнасцяў — стане кандыдатам ад... геяў. Усё пачалося з таго, што Яцэк Адлер, выдавец інтэрнэт-парталу Gaylife.pl, прысвечанага барацьбе сексуальных меншасцяў за свае правы, заклікаў «блакітную» грамаду галасаваць за прадстаўніка PiS. Па яго словах, гэта будзе пакарэнне для «Грамадзянскай платформы»

(PO) і яе кандыдата Браніслава Камароўскага за тое, што яны не жадаюць прымаць закон, што гарантуе хоць якія правы аматарам нетрадыцыйнай сексуальнай арыентацыі. Камароўскі хаця і называе сябе лібералам, падчас кампаніі сапраўды заявіў, што «пытанне пра шлюбны гомасексуалістаў — гэта выдуманнае пытанне». Пазіцыя Адлера адразу знайшла падтрымку сярод іншых актывістаў руху за правы гомасексуалістаў. Сам Качыньскі не пракаментываў той факт, што сексуальныя меншасці галасавалі за яго. У любым выпадку, іх галасоў аказалася занадта мала, каб Яраслаў Качыньскі перамог на выбарах.

МУХАМЕД ХУСЕЙН ФАДЛАЛА

4 ліпеня вялікі аятала Лівана, хросны бацька ісламскага радыкальнага руху «Хезбала» памёр ва ўзросце 75 гадоў у адным са шпітэляў Бейрута. Ён нарадзіўся ў Іраку ў сям'і ліванцаў, якія пазней пераехала на радзіму. Тут Мухамед стаў святаром. У «Хезбала» ён адказваў за ідэйную працу пачынаючы з 1982 года, калі іранская ісламская фундаменталісты стварылі арганізацыю «Хезбала» ў Ліване. У 1995 годзе амерыканцы

ўключылі Мухамеда ў спіс самых вядомых міжнародных тэрарыстаў. Па меркаванню Вашынгтона, менавіта Фадлала быў арганізатарам некалькіх захопаў амерыканскіх грамадзян у Ліване ў 1980-я гады. Усё той жа Мухамед, калі верыць ФБР, меў дачыненне да тэроры ў адной з дыскатэк Бейрута ў 1982 годзе, у выніку якога загінула 80 амерыканскіх салдат. Нягледзячы на такую кепскую рэпутацыю, Мухамед лічыўся дастаткова адэкватным чалавекам. Ён падтрымліваў тэхнічны прагрэс, жаночы рух і нават права жанчын на абарты, праўда, у выключных выпадках. Хаця Тэгеран з'яўляецца традыцыйным спонсарам «Хезбала», сам Мухамед дастаткова крытычна ставіўся да іранскай палітычнай і грамадскай мадэлі, кажучы, што ніхто, уключаючы аятала Хамейні (лідэр ісламскай іранскай рэвалюцыі), не мае манополіі на праўду.

▶ **ВЫДААННЕ**

СТАРЫ СЛОЎНІК МОВЫ НЕ САПСУЕ

КАМАНДА ЧАСОПІСА «ARCHE» ПЕРАВЫДАЛА БЕЛАРУСКУЮ НАВУКОВУЮ ТЭРМІНАЛОГІЮ

Алесь ГІНЗБУРГ

На мінулым тыдні друкам выйшлі выданні, якім проста наканавана стаць заўважнымі, нягледзячы на «мёртвы сезон» чытацкай актыўнасці. Больш за тое — ім наканавана стаць культавымі. Колькасць адпэтаў культу прадвызначыць наклад збору пад агульнай назвай «Беларуская навуковая тэрміналогія», чатырохтомны тэматычны дадатак да часопіса «ARCHE».

Валер Булгакаў славіцца майстэрствам выдаваць таўшчэзныя манаграфіі ды шматстаронкавыя раманы пад вокладкай штотомесчнага часопіса, кожны нумар

якога даўно ўжо ўспрымаецца як асобны навукова-мастацкі праект, але гэты «сціплы дадатак» пабіў усе рэкорды фаліянтнасці. Ці жарты — пад вокладкамі чатырох пухлых кніг былі сабраныя факсімільныя адбіткі 28 тэрміналагічных слоўнікаў, выдадзеных у БССР з 1922 па 1934 гады, падчас працы легендарнага Інбелкульту.

Культ Інбелкульту

Менавіта тады, у перыяд беларусізацыі, мела месца магутная хваля адраджэння беларускай мовы ва ўсіх сферах. Як зазначае ў прадмове ўкладальнік праекта, гісторык мовы Сяргей Запрудскі, «у пачатку 1930-х гадоў для беларускай кнігавыдавецкай практыкі ўжо не існавала «недаступных» напярэмаў і тэм, якія не маглі б быць рэалізаванымі пры дапамозе беларускай мовы». Вядома ж, адбываўся і адзін з самых важных працэсаў развіцця мовы — утварэнне новых словаў ды тэрмінаў.

Падрыхтоўкай слоўнікаў — танючкіх брашурак, якія рассыпаюцца ў руках тых, хто замовіць іх у Нацыянальнай бібліятэцы, — займалася спецыяльная тэрміналагічная камісія, створаная ў 1921 годзе. У яе гуманітарную секцыю ў розныя гады ўваходзілі Язэп Лёсік, Янка Купала, Змітрок Бядуля. Прыродазнаўчую прадстаўлялі, між іншых, фізік Леў Дашкевіч ды географ Мікола Азбукін, а самымі навукова падрыхтаванымі з таварыства, па словах Запрудскага, былі сябры матэматычнай секцыі Лявон Більдзюкевіч і Аляксандр Круталевіч. З

1922 па 1928 год выхад усёй серыі слоўнікаў курыраваў «неадменны Інстытут Беларускае Культуры» Вацлаў Ластоўскі — зацемка пра гэта любоўна вынесена выдаўцамі на форзац першых тамоў выдання.

Танючкія брашуркі — салідная справа. Выпрацаваная тэрміналогія дазволіла пашырыць беларускамоўную адукацыю: толькі за 1926 год было выдадзена 35 пазіцый падручнікаў на беларускай мове. І ўсё было б добра, але ж... З 1934 года тэрміналагічных выданняў у СССР не з'яўлялася аж да 1962-га. І, як сведчыць наша сённяшняе моўнае рэальнасць, гэта былі ўжо зусім іншыя тэрміны...

Расстраляныя тэрміны

«Бачыш — выпускі 21 і 23 ёсць, а 22-га няма», — паказвае вярстальнік Віталь Рыжкоў нумарацыю трэцяга тому. Яго задачай было апрацаваць у «фоташопе» кожную адсканаваную старонку, каб яна стала чыгэльнай. «Гэта не памылка. 22 том сапраўды не выйшаў, ішлі ўжо трыццаць гады...»

«Паводле законаў таго часу, творчы наробак аўтара арыштоўвалі разам з аўтарам», — тлумачыць гісторык Алесь Пашкевіч, — таму і мелі месца такія «прагалы». Яго роля ў выданні слоўніка, як ён кажа, была «чыста тэхнічнай»: ён замаўляў капіраванне слоўнікаў у Нацыянальнай бібліятэцы і забіраў адтуль электронныя файлы. Так што слова «факсіміль» ўжываць не зусім карэктна: выданне «стэрэатыпа» і па сваім паходжанні нагад-

вае хутчэй канспект выдатніка вучобы, перазняты ўсёй групай перад сесіяй. Бібліятэкары не дазволілі расшыць рарытэтныя брашуркі па аркушыках, таму на некаторых старонках літары загінаюцца ўверх, скачучь. Але тэкст чыгэльны. Кранальна глядзіцца пасярод аркуша памерам А5 натуральны выгляд слоўніка вайсковай тэрміналогіі, змешчаны ў томе 4, — па зразумелых паходна-палявых прычынах, яго у 1920-я гады выдавалі ў кішэнным фармаце...

Моўная геалогія

Нават паверхневае гартанне скарбу лексікаграфіі сведчыць: мары збываюцца. Цяпер усе гэтыя напэўніфічныя «канцавося» ды «судзіны» — як на далоні, пад рукой, пад адной вокладкай, і можна лёгка выцягнуць іх з паліцы падчас працы. Грамадазнаўства і педагогіка, мінералогія і тэхніка, само сабой — медыцына, літаратура, алгебра... Слоўнікі найчасцей перакладныя — з рускай мовы, зразумела, але часам дадаецца і трэцяя, дапаможная, мова: у анатамічным слоўніку гэта, зразумела, лаціна, у «хэмічным» чамусьці ідыш, у «геалёгічным» — нямецкая. Ёсць нават беларуска-літоўскі слоўнік спецыяльных тэрмінаў — была патрэба і ў такіх. Усё па вышэйшым разрадзе і адпавядае моўным нарматывам. Тагачасным.

«Гэтыя слоўнікі не маюць практычнага значэння ў нашы дні, толькі гістарычнае, — мяркуе гісторык Алесь Пашкевіч. — Беларусаў гадавалі на іншай

мове. Цэлыя пакаленні прывучаны гаварыць іначай». І менавіта таму, дадам ад сябе, слоўнікі гэтыя для кагосьці могуць выглядаць найўна, як бабульчыны казкі. Але адной рэчы не зменіш: гэта класічныя слоўнікі. Зразумела, яны не маюць кадыфікацыйнай моцы, але ніхто не забараняе браць іх да ўвагі сучасным носьбітам мовы. Менавіта з гэтых выданняў у 1980-я і 1990-я нашы пісьменнікі выцягвалі рэдкія словы, якія ліха ўкручвалі ў штодзённую гаворку: так паўсталі «асадка», «атрамант» ды шмат чаго іншага. (Паэтка Вера Бурлак нават прыдумала адмысловую назву для такіх словаў — «геалагізм» — новыя словы, выкапаныя ў старых кнігах).

Перакладчыца мастацкай літаратуры Кацярына Маціеўская — адна з першых пакупніц слоўніка. «Я лічу, што ён мае вялікае практычнае значэнне, — кажа яна. — Зразумела, не ўсё, але ж ладную частку знойдзенай тут лексікі я буду ўжываць у сваіх перакладах, калі гэта спатрэбіцца». Гэта можа сапатрэбіцца для стварэння пэўнага стылю або для пошуку яскравага сіноніма, або для таго ж «геалагічнага» вяртання ў сучасную мову нейкага ўдалага новатвору 1920-х гадоў. Адрасаты перавыдання, мяркуе Кацярына, — лінгвісты, літаратурныя работнікі, даследчыкі мовы, а таксама самае шырокае кола чытачоў, якія жадаюць карыстацца беларускай мовай у сваёй прафесіі.

Замовіць яго можна ў распаўсюднікаў часопіса «ARCHE» (www.arche.by).

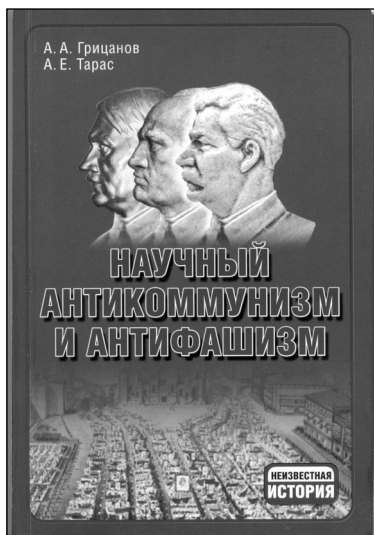
▶ **ПРЭЗЕНТАЦЫЯ**

Анатоль Тарас: «Я ПІШУ ХУТКА...»

Аляксей ХАДЫКА

У Гістарычнай майстроўні на вуліцы Сухой у Мінску адбылася прэзентацыя чарговай, дзевятай, кнігі з серыі «Неизвестная история». Куратарам, кіраўніком і адным з аўтараў яе з'яўляецца вядомы былы савецкі суперагент Анатоль Тарас.

Пачаўшы з 1992 года выдаваць часопіс «Кэмпо: боевое искусство вчера и сегодня», Тарас апошнімі гадамі не менш рашуча бярэцца за падрыхтоўку гістарычных і паліталогічных выданняў, якія пякуцца хутка, бы піражкі. Ядомасць прадукцыі розная: «История имперских отношений: белорусы и русские. 1772–1991», дзякуючы ўдзелу ў працы шэрагу спецыялістаў-даследчыкаў, успрымалася станоўча, нягледзячы на балю-

часць узнятай праблематыкі і спробы дзяржавы не дапусціць выхаду кнігі.

Прадстаўленне дзевятага выдання серыі «Научный антикоммунизм и антифашизм. Популярный комpendий» таксама адбывалася з помпам і прээнзіям на стварэнне «суперкнігі», якую дэманстравалі сааўтары

— Анатоль Тарас і Аляксандр Грыцанаў. Каб не ўзнікала сумненняў у сур'ёзнасці працы, побач з прозвішчамі калег па прызначэнні іх навуковыя рэгаліі — кандыдатаў педагогічных і філасофскіх навук адпаведна.

Аўтары патлумачылі, што ў такой краіне, як Беларусь, кніга, задуманая як люстэркавы адказ на колішні абавязковы курс ВУН па «навуковым камунізме», мае асабліва важнае значэнне. Гэта навукова-культурная правакацыя, якая прымусіць грамадства думаць, прапанаваўшы выклад таталітарнай ідэі — ад «трацкізму-ленінізму», праз яго рэвізію ў сталінізме і да фашызму і нацыяналізму-сацыялізму, які аўтары разглядаюць як «недаразвіты камунізм». Атакуючы прысутных кідкімі вызначэннямі кшталту «камунізм — прыродны стан маргіналаў», Тарас дэклараваў, што кніга адрасуецца «нармальным людзям», бо спрэчкі па ідэалагічных пытаннях, як і па нацыянальных, не маюць карысці. Тым болей што маргі-

налізаваная большасць і так не чытае кнігі.

Заявіўшы, што яны «стваряюць кнігі хутчэй, чым некаторыя пішучы лісты», аўтары ўсё ж такі прызналі кампіляцыйны характар выдання, бо яны «сціпла выцягнулі разумнае з разумных кніг». Кніга сапраўды нагадвае кампіляцыю звестак па гісторыі калектывісцкіх ідэй, пачынаючы ад антычнасці, і іх крытыкі расійскімі і заходнеўрапейскімі філосафамі XX стагоддзя. А таксама кароткае выкладанне ідэй і сацыяльных практык ленінізму-сталінізму, італьянскага фашызму і нямецкага нацыяналізму-сацыялізму з вывядзеннем кідкіх паралеляў у іх інстытуцыянальным уасабленні і дзейнасці іх правадыроў. Скажам, пра канцлагеры, душгубкі, сістэму прапаганды.

Тэзіс Тараса пра тое, што свае кнігі ён піша найперш для беларусаў, адразу выклікаў пытанні што да расійскай мовы выдання (зрэшты, традыцыйнай мовы серыі), так і да вялікага бібліяграфічнага спісу, дзе, за выключэннем адной беларускай пазіцыі, усе астатнія — рускія. Не прыгадана і багатая еўрапейская бібліяграфія прадмета. Рускую мову выдання Аляксандр

Грыцанаў патлумачыў жаданнем прапанаваць кнігу «для шырокага кола людзей», маўляў, так з ёй азнаёміцца больш чытачоў, а ігнараванне заходніх крыніц — тым, што рускамоўны чалавек успрымае такія спасылкі як «выпендрыванне».

Прысутныя на прэзентацыі гісторыкі Захар Шыбека і Кузьма Козак, адзначыўшы вялікі аб'ём працы і значэнне дэканструкцыі камуністычнай ідэі ў беларускім кантэксце, звярнулі ўвагу на вялікую колькасць дробных факталагічных памылак у кнізе. Гэта не засмуціла аўтараў, якія працягнулі дзяліцца грандыёзнымі планами — ні больш ні менш як «перакуліць свядомасць беларусаў».

«Лукашэнка ўжо агучыў мой тэзіс: «Масква — галоўны вораг Беларусі», дойдзе і да іншых», — рэзюмаваў Тарас. Галоўнае — «закідаць ідэі ў інфармацыйную прастору». У бліжэйшы час паабяцана закрануць самую табуізаваную тэму найноўшай гісторыі — партызанскі рух у Беларусі, а таксама тэму сацыялістычных перакананняў «айцоў БНР», якія і перадвызначылі праблемы нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі ў першай трэці XX стагоддзя.

▶ СПАДЧЫНА

МАЦІ БОЖАЯ АПЯКУНКА БЕЛАРУСІ

Аляксей ХАДЫКА

У самыя доўгія летнія дні і кароткія ночы штогод усё больш хрысціян розных канфесій і проста неаб'якавых да прыгажосці людзей з Беларусі і з-за яе межэй кіруюцца ў заветны куток на поўначы Міншчыны. Паломнікаў і турыстаў вабіць санктуарый Божай Маці Будслаўскай, цудоўны абраз і велічны касцёл, упрыгожаны фрэскамі і не менш знакамітым, чым абраз, разьбяным алтаром. Будслаў — рэдкае ў Беларусі месца, дзе слава цудадзейных святых спрачаецца з іх мастацкай дасканаласцю. У гэтым годзе ў свяце, якое прайшло 1–2 ліпеня пад дэвізам «Марыя — выбраная дачка Айца Нябеснага», узляло ўдзел больш за 50 тысяч вернікаў з Беларусі і суседніх краін, толькі на ўрачыстай месе прысутнічала 17 тысяч чалавек.

Падарунак Аляксандра

Гісторыя Будслава пачыналася ў 1504 годзе, калі Вялікі князь Аляксандр падараваў віленскаму князю бернардынцаў сваім прывілеем паселішча Буду і 600 моргаў лесу над ракой Сервеч. Толькі што скончылася спусташальная вайна з маскоўскім князем Іванам III, якая прывяла да агромністых страт на ўсходзе дзяржавы, пазбегнуць якой не дапамог нават шлюб Аляксандра з дачкой Івана III Аленай. Можна, невыпадкова ў 1504-м краіну пакінуў юнак Францыск Скарына, едучы навучацца ў Кракаўскі ўніверсітэт. Далей ад турботаў татарскіх набегу з Крыму, што будучы пляжыць землі ВКЛ у наступныя гады.

Выставіць храм у атрыманых валаданнях бернардынцам давялося не адразу — толькі ў 1589 годзе паўстаў драўляны касцёл і кляштар, замяніўшы невялікую драўляную капліцу, што стала ў 1530-га. А сапраўдная прыцягальнасць і слава Будслава пачалася са з'яўлення тут знакамітай выявы Маці Божай з дзіцяткам Хрыстом. У адрозненне ад большасці сакральных святых нашай краіны, гісторыя выявы Багаматі, якая прыцягвае на поўнач Міншчыны бясконцую плынь паломнікаў, добра вядомая дакументальна — з надпісу на адвароце палатна, на якім вобраз намалюваны алейнымі фарбамі ў традыцыйна рэнесанснага мастацтва. А таксама з касцельных дакументаў і прысвечаных цудатворнаму абразу кніг, першай з якіх стаўся вопіс 42 цудаў, якія здарыліся пасля 1617 года разам з гісторыяй шэдэўра, складзенай прыёрам Элеўтэрыем Зеляевічам у кніжцы «Задьяк на зямлі» (Вільня, 1650).

Маці Божая Будслаўская

Алтар 1649

Абраз, пра што запісана ў хроніцы кляштару, папа Клімент VIII падараваў у Рыме ў 1598 годзе мінскаму ваяводзе Яну Пацу, калі той перайшоў з кальвінізму ў каталіцтва. Вельмі шанаваны новым гаспадаром абраз падарожнічаў з ім увесь час да самай смерці ў 1610-м, калі перайшоў да яго капеляна Ісак Салакай. Наведаўшы Будслаў у 1613 годзе і ўражаны набажэнствам, Салакай ахвяраваў выяву Марыі з Хрыстом касцёлу, а сам застаўся ў кляштары і «ў законе св. Францішка сваё жыццё закончыў».

Абраз — не проста прыгожая выява жанчыны ў белым галаўным уборы, чырвонай сукні і аздобленым карункамі зялёным плашчы-мафорыі, якая трымае на руках апранутага ў цёмна-жоўты плашч дзіцятка Хрыста, выкананая мастаком з характэрнай для жывапісу новага часу пластычнасцю і мяккасцю. Прыгажосць жывапісу прыхаваная пад падарункам пашаны — срэбнай шатай-сукенкай і ажурнай рамай, работай бернардынцаў-злотнікаў Плонскага і Росмана, створанай і ахвяраванай у сярэдзіне XVII стагоддзя. На срэбнай пласцінцы праглядае плод граната, які Хрыстос падае Маці левай рукой — знак сімвалізму рэчаў, якім поўніцца мастацтва Рэнесансу: вобраз жыцця, адзінай царквы і яе шматлікіх вернікаў, згуртаваных, бы зярнятка ў сакавітым чырвоным плодзе.

Слаўная цудамі

Мощная вера рабіла незвычайныя цуды з тымі, хто звяртаўся да апекі Будслаўскай Божай Маці. У 1617 годзе яна вярнула зрок пяцігадоваму Язафату Тышкевічу, якога ўдзячныя бацькі пакінулі на служэнне ў кляштары.

У 1632 годзе — дапамагла вызваленню палоненага ў паходзе на Маскву Яна Вронскага, ротмістра з харугвы вялікага гетмана Яна

Новы касцёл 1767–1783

Кішкі, пасля малельнай просьбы яго сябра Лукаша Уладоўскага, які ахвяраваў залатую карону на галаву немаўлятка Хрыста на абразе.

У 1638-м — ажывіла чатырохгадовую Сафію Бужынскую, якая ўтапілася ў сажалцы. І гэтаксама дзесяты разоў — вяртала здароўе, гаіла раны, вызваляла ад душэўных пакут людзей рознай веры, каталікоў і праваслаўных, кожнага па ягонай веры.

У 1633–1643 гадах удзячны за дапамогу абразу Ян Кішка разам з віленскім прыёрам Фларыянам Калецкім фундавалі першы сціплы мураваны храм, які зараз захаваўся як капліца св. Барбары пры вялікім касцёле. Сучасны даследчы будслаўскай святыні Аляксандр Ярашэвіч па дакументах назваў імя дойдзіда — Андрой Кромер з Полацка — веры рускай, нацыі нямецкай. Немец, які прыняў у Беларусі праваслаўе. Будслаўская святыня мацавала адзіства хрысціянскай веры ў нашай краіне.

Шэдэўры старадаўняга мастацтва

Не меншым цудам за тых, пра якія вернікі пакідалі ўдзячныя запісы ў шматлікіх паперах, калісьці прымацаваных да сцен храма, стаўся цуд працы чалавечых рук — урачысты і велічны разьбяны алтар з драўлянымі залочанымі постацямі святых, які рытмічна размешчаны ў два ярусы на цёмна-зялёным фоне: у нішах паміж стройнымі карыфскімі калонамі і на дэкаратыўна разарваным карнізе. Стыль грандыёзны, вельмі святочны, калі элементы разьбы ў пазалоце і серабрэні ззяюць у алтарах, як каштоўныя камяні на цёмным аксаміце, квітнеў у Беларусі ў першай палове XVII стагоддзя і ўвасобіўся ў аздабленні дзесяткаў храмаў.

Але вось бяда — полымя варварскіх казацкіх набегу і вайны

са Швецыяй і Масквой сярэдзіны XVII стагоддзя не пашкадавалі большасць скульптурна-архітэктурных ансамбляў: залочаная драўніна гарэла. Падаецца, сама Маці Боская Будслаўская, змешчаная ў выраблены майстрам Пятром Грамелем новы алтар мураванага храма ў 1649 годзе, ратавала яго ад бяды. І пакінула даследчыкам загадку: якім чынам у кампазіцыі беларускага алтара прыём аптычнага пераўтварэння прасторы коштам змены маштабу архітэктурных элементаў, такі ўлюбёны ў мастацтве барока, быў скарыстаны на 20 год раней за знакамітую «Скала Рэдзья», каралеўскую лесвіцу ватыканскага палаца работы Ларэнца Берніні ў Рыме?

Калоны крылаў алтара, павернутых да глядача пад вуглом, з кожнай парай робяцца вышэйшымі, як і скульптуры, прымушаючы зрокава ўяўляць алтар больш маштабным і глыбокім, а сцены невялікага храма — візуальна рассоўвацца. Адна з гіпотэз пра мастацкую інспірацыю беларускага шэдэўра гаворыць пра кампазіцыйную блізкасць яго структуры да трыумфальнай брамы з порцікам 12 імператараў, выстаўленых па праекце вялікага Рубенса з нагоды ўезду інфанта Фердынанда Аўстрыйскага ў Антверпен у 1635 годзе. Яе выява захавалася ў медзьвіце Т. ван Тудэна з 1642 года.

Толькі постаці імператараў у Будславе заступаюць фігуры продкаў Хрыста і Яна Хрысціцеля, ад цара Давіда і прарока Аарона, прэзентаваных ва ўрачыстых паставах, падобна галерэям сямейных партрэтаў, што былі звыклым упрыгажэннем беларускіх магнацкіх замкаў. А на карнізе — падстаўлены нябесныя апекуны Літвы і Польшчы, св. Казімір і св. Станіслаў. Іншая гіпотэза ўказвае на італьянскі след мастацкіх перайманняў: графічныя архітэктурныя праекты Джавані

Батыста Мантаны (1543–1621), выддзены ў 1624 годзе ў Рыме яго вучнем Джавані Сор'я.

А паміж ідэяй перспектыва алтара і яе ўвасабленнем у Будславе разьбяром Грамелем ляжаў праект яшчэ аднаго італьянца, прыдворнага майстра караля і вялікага князя Уладзіслава IV Вазы Джавані Баціста Гіслені, які плённа працаваў у Рэчы Паспалітай у сярэдзіне XVII стагоддзя. Так у Будславе, стварыўшы непаўторнае атачэнне выявы Божай Маці, паўстаў першы свайго кшталту на землях Літвы і Кароны алтар з аптычнай перспектывай — шэдэўр скульптуры стылю барока. І вось яна — сіла мастацтва — дагэтуль сярод паломнікаў існуе перакананне, што дотык рукою да кожнай з постацяў святых у алтарах нясе аздараўленне. Праўда, пацёртая пазалота скульптур сведчыць: дотык варта замяніць малітвай і сузіраннем.

Жыццё ў стагоддзях

У 1767–1783 гадах устыч са старым касцёлам бернардынцы ўзнеслі новую трохнефную базіліку Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, чый двухвежавы фасад пластычнай сімфоніяй калон, пілястраў, карнізаў і фігурных нішаў узносіцца над галоўнай Краснай плошчаю мястэчка. Будслаўскі абраз даўно заняў месца ў яго галоўным алтарах, набываючы ўсё большую вядомасць, часова зменшаную толькі скасаваннем кляштару ў 1859 годзе расійскай уладай. У міжваенны час ён увайшоў у лік дзесяці цудадзейных выяваў Божай Маці ў Віленскай дзяржаве, разам з касцёлам шчасліва пазбег знішчэння пасля прыходу ў 1939-м Саветаў.

Аднаўленне незалежнасці Беларусі расставіла ўсё на свае месцы. У 1992 годзе ў Будслаў да Багародзіцы рушылі першыя афіцыйна дазволеныя пілігрымкі. 2 ліпеня 1996-га ў папскім пасланні Яна Паўла II Маці Божая Будслаўская была абвешчана патронкай Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі — апякункай Беларусі. А ў 1998-м на абраз ляглі адмысловыя папскія кароны.

Тысячы людзей ідуць у Будслаў, каб убачыць дзівосную прыгажосць велічнага санктуарыя, створанага рукамі геніяльных мастакоў. Каб адбольш урачыстую імшу і прайсці з запаленымі свечкамі ў начным шэсці па пляцы перад касцёлам, калі, здаецца, вогненная рака цячэ следам за абразом. Каб прыгадаць старонкі гісторыі, станаўленне тут беларускага школьніцтва ў Будслаўскай гімназіі, паўстала ў 1917 годзе. І славетны ўраджэнец гэтых мясцін — купалаўскую «Паўлінку», Паўліну Мядзёлку, старшыню Рады БНР на эміграцыі, у Канадзе, Вінцэнта Жук-Грышкевіча. Паўтарыць словы малітвы да Маці Божай Будслаўскай: «...Апякунка наша, Каралева наша, дапамагай нам, кіруй намі, апякуйся намі. Тваёй абароне аддаем, святая Маці Божая. Амен.» У 2013 годзе споўніцца 400 год, як над Будславам свеціць яе незгасальная зорка.

Гэта ўсё варта бачыць і ведаць, бо з малых старонак малых мястэчак і вёсак складаецца вялікая гісторыя краіны.

КУЛЬТУРА

16

▶ ІМПРЭЗА

«GODS TOWER»: ВЯРТАННЕ ГОДА

Анатоль МЯЛЬГУЙ

Не паспелі адгрымець апошнія акорды фестывалю «Ве-2gether» і «Купальскае кола», як аматары беларускай рок-музыкі запрасілі ў сталічны клуб «Рэактар» на новую музычную імпрэзу экстрэмальнай скіраванасці. Але гэта быў не проста шараговы канцэрт, кшталту прэзентацыі альбо тэматычнага фесту, гэта быў акт паўнаважнага вяртання на сцэну зоркі айчыннага англамоўнага pagan-metal — гурта «Gods Tower» («Вежа Багоў»).

Нагадаю, што гомельскі гурт «Gods Tower» быў утвораны ў 1989 годзе гітарыстам, кампазітарам Аляксандрам Ураковым і вакалістам каманды Леслі Найфам (Lesley Knife — Слава Наважылаў). За час існавання «Gods Tower» музыкантамі былі запісаны і выдадзены некалькі значных альбомаў, якія дазволілі крытыцы і слухачам па ўсёй тэрыторыі СНД і Еўропы казаць пра «Gods Tower», як пра легенду славянскага pagan-metal.

На жаль, гурт праіснаваў да 2002 года, калі музыканты па розных прычынах вырашылі разысціся і адыйсці ад сумесных выступленняў. У наступным годзе памёр лідэр і заснавальнік «Gods Tower» А. Уракоў.

І вось праз восем гадоў маўчання «Gods Tower» і яго цяперашні лідэр вакаліст Леслі Найф абвясцілі пра вяртанне на сцэну іх гурта. Па словах музыкантаў, да гэтага кроку іх прымусілі розныя абставіны, але асноўная — звароты слухачоў і прыхільнікаў «Gods Tower» па ўсёй краіне. Гэта таксама стала магчымым,

калі знайшлася замена гітарысту А. Уракову, месца якога ў гурце цяпер займае Зміцер Лазарэнка, вядомы па ўдзелу ў гомельскай камандзе «Бан-Жвірба».

Даведаўшыся пра вяртанне «Gods Tower» на вялікую сцэну, прыхільнікі «цяжкой» рок-музыкі больш сталага ўзросту, як і прадстаўнікі маладой metal-генерацыі, без асаблівых праблем запоўнілі залу клуба «Рэактар», у якой, нягледзячы на летнюю спеку, не засталася вольных месцаў. Тым больш, што арганізатары канцэрта-вяртання «Gods Tower» абяцалі яшчэ адну

музычную сустрэчу — з блізім па духу і стылю «Gods Tower» гуртом «Znich».

Менавіта «Znich» і распачаў гэта свята «цяжкага металічнага гучання». Каманда Алеся Таболіча нагадала слухачам лепшыя песні з розных альбомаў каманды. У іх выкананні прагучалі такія хіты, як «Ярыла», «Атрута», «Каляда», «Чорны Зьніч», а таксама кампазіцыі з найноўшага іх альбома «Мроя». Дарэчы, гэта выступленне гурта можна было б лічыць і прэзентацыяй. Бо «Znich» не так даўно з дапамогай кампаніі «Будзьма беларусамі!» выдаў новы дыск, на якім у фармаце mp3 запісаны альбом «Мроя» і новы відэа-кліп на галоўную песню. Але гэта не ўсё: на дыску змешчаны амаль усе лепшыя альбомы гурта «Znich» мінулых гадоў. Таму гэта выданне ўяўляе з сябе немалую фанграфічную каштоўнасць для прыхільнікаў беларускамоўнага pagan-metal.

Што тычыцца слухачоў, многія з якіх прыйшлі вітаць адраджэнне легенды «Gods Tower», з задавальненнем успрынялі і беларускамоўны pagan-metal у выкананні «Znich». Бо ў музыцы гэтай каманды адчувалася не толькі павяга да народных музычных крыніц, але і магутнасць гукавага напору гурта, якія спалучае шмат якіх «цяжкіх» стыляў, ад death і black да symphonic metal.

Пасля завяршэння сэтэ гурта «Znich» Алесь Таболіч, які дэманстравваў не толькі свой «паганскі» гроул, але і маляўнічыя татуіроўкі на аснове нацыянальнага арнаменту, паклікаў на

сталічную сцэну гамяльчан з «Gods Tower». Трэба сказаць, што гады змянілі музыкаў знешне, але не змянілі іх прыхільнасці да славянскіх каранёў у музыцы, да экспрэсіўна-віртуознага «металічнага» выканання песень.

У гэты дзень, быццам бы па заяўках шматлікіх фанаў, музыканты «Gods Tower» на адным уздыху нагадалі лепшыя песні гурта з розных альбомаў. Так, добрым падарункам тым, хто ў гэты дзень прыйшоў вітаць любімых выканаўцаў, сталі кампазіцыі «Civilizations», «The Eerie», «Rising Arrows» і іншыя хіты каманды. Уражанне пра тое, якім будзе новы альбом «Gods Tower» пад назвай «Steel Says Last», у слухачоў складалася паводле зместу песні, якую Леслі Найф назваў «Пра лётчыкаў». Што тычыцца выканаўчай манеры Леслі, то яна засталася адпаведнай: вакаліст «Gods Tower» пераўтварае кожную песню ў своеасаблівае шоу, вядзе няспынны дыялог са слухачамі.

Асобна хацелася б спыніцца на інструментальным складніку музыкі Gods Tower. Безумоўна, «старыя» прыхільнікі музыкі і класічнага гучання гурта стараліся параўноўваць гітарнае выкананне былога гітарыста А. Уракова і цяперашняга — Д. Лазарэнкі. Гэтыя музыканты ў чымсьці аднолькавыя, граюць у амаль падобных манерах, але галоўнае — іх аб'ядноўвае прыхільнасць да pagan-metal як крэда «Gods Tower». Таму змены ў складзе каманды слухачамі былі ўспрыняты з разуменнем і з шчырымі пажаданнямі «Gods Tower» новых музычных адкрыццяў.

▶ СВЯТКАВАННЕ

АСВЯЧЭННЕ ГРУНВАЛЬДСКІХ ХАРУГВАЎ

Рэканструаваныя беларускімі мастакамі і гісторыкамі харугвы, пад якімі беларускія ваяры ўдзельнічалі ў Грунвальдскай бітве, былі асвечаны ў Мінску ў Архікатэдральным касцёле імя Найсвяцейшай Панны Марыі 6 ліпеня а 18 гадзіне.

Таксама 8 ліпеня а 17 гадзіне ў Сядзібе ПБНФ адбыўся круглы стол, прысвечаны гістарычнай ролі Вітаўта Вялікага, Грунвальдскай бітве і яе ўплыву на далейшае развіццё еўрапейскіх краінаў. У працы круглага стала прынялі ўдзел старшыня Рэспубліканскага грамадскага аргкамітэта па святкаванню 660-годдзя Вітаўта Вялікага і 600-годдзя Грунвальдскай (Дубровенскай) перамогі, доктар гістарычных навук Анатоль Грыцкевіч, акадэмік інстытута гісторыі АН РБ Міхась Касцюк,

доктар гістарычных навук Юры Бохан ды іншыя навукоўцы.

Акрамя таго, паводле інфармацыі аргкамітэта, 9 ліпеня на тэрыторыі літаратурнага музея Максіма Багдановіча адбудзецца музычны фест, у якім прымуць удзел гурты гістарычнай музыкі і духоўны хор. А таксама выстава суполкі «Пагоня» з назвай «Грунвальд за смугою часу».

Нарэшце, 13 ліпеня па адрасе Машэрава, 8 адбудзецца вернісаж выставы твораў дзяцей і моладзі «Грунвальд у нашай памяці».

Нагадаем, з 15 па 18 ліпеня адбудзецца выправа беларускай дэлегацыі ў Польшчу на Грунвальдскае поле для ўдзелу ў рэканструкцыі гістарычнай бітвы. Тым, хто 15 ліпеня плануе застацца ў Мінску, аргкамітэт прапануе ўвечары сабрацца ў кавярні «Грунвальд» для адзначэння 600-годдзя вялікай перамогі беларускіх продкаў.

Паводле інфармацыі аргкамітэта

▶ СВЯТА

АСВЕТА — ШЛЯХ ДА НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

Аляксей ХАДЫКА

Накіраваўшыся ў 863 годзе ў Вялікую Маравію для перакладу царкоўных кніг з грэцкай мовы на славянскую і навучання славян пісьменнасці, будучыя раўнаапостальныя святыя Кірыл і Мяфодзіі не ведалі, што напачатку 1990-х свята ў іх гонар зробіцца адзіным дзяржаўным і рэлігійным святам двух краін — Чэхіі і Славакіі.

Ва ўтульным дворыку Чэскай амбасады ў Беларусі па Музычным завулку, дзе адноўлены рэстаўтарамі дух старога Мінску чымсьці нагадвае атмасферу чэскай сталіцы, надзвычайны і паўнамоцны пасол Чэхіі ў РБ спадар Ёіржы Карас 7 ліпеня шчыра прывітаў гасцей, запрошаных з прычыны свята. А менавіта — дыпламатычны корпус, прадстаўнікоў творчай, навуковай, палітычнай эліты Беларусі, а таксама журналістаў.

Спадар пасол падкрэсліў, што адукацыя і асвета зрабіліся тымі маральнымі і духоўнымі асновамі, дзякуючы якім дзейнасць Кірыла і Мефодзія праклала шлях да незалежнасці славянскіх дзяржаў.

Заяўленае амбасадарам жаданне ўмацоўваць супрацоўніцтва Беларусі і Чэхіі праз культуру літаральна на вачах у гасцей ўвабляла ў чарговую мастацкую выставу беларускіх жывапісцаў,

якую амбасада адчыніла ў спецыяльнай зале ў цокальным паверсе свайго будынку.

Гэтым разам і тэма яе была адпаведнай — царква, духоўнасць, асвета ў славянскіх землях. А свае жывапісныя і графічныя творы прадставілі знакамідыя Георгі Паплаўскі, Уладзімір Савіч, Арлен Кашкурэвіч, Валеры Шкаруба, а таксама больш маладыя мастакі Беларусі Алена Бархаткова, Дзяніс Барсукоў і іншыя.

Новы Час

Агульнапалітычная
штотыднёвая газета
Выдаецца з сакавіка 2002 г.

Галоўны рэдактар
Кароль Аляксей Сцяпанавіч

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне
аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНІК: Мінская гарадская арганізацыя
ГА ТБМ імя Ф.Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул.
Румянцава, 13. Тэл.: 284-85-11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае унітарнае прадпры-
емства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЕДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:

220012, г. Мінск, зав. Інструментальны, 6-214.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 280 17 91.
novychas@gmail.com; www.novychas.org

НАДРУКАВАНА ў друкарні УП «Плутас-Маркет»
г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.

Замова № 638

Падпісана да друку 09.07.2010. 8.00.

Наклад 6000 асобнікаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы
пазіцыі аўтараў.

Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час»
абавязковая.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы.
Чытацкая пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.